

หมวด ๒

บทที่ ๑

อำนาจและหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เกี่ยวกับศาลยุติธรรม

เนื่องจากพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑ วรรคแรกบัญญัติให้ศาลยุติธรรม ทั้งหลายตามพระธรรมนูญนี้สังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรม จึงต้องทราบถึงความเกี่ยวพันระหว่าง กระทรวงยุติธรรมและศาลยุติธรรมไว้ด้วย กระทรวงยุติธรรมมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นผู้บังคับบัญชา งานของกระทรวงยุติธรรมมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับศาลและงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับ ศาล จะขอล่าวแต่เฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับศาลและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรมเท่านั้น พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑ วรรคสองบัญญัติว่า “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทั้งหลายที่อยู่ในสังกัดให้ดำเนิน ไปโดยเรียบร้อย แต่การดำเนินการพิจารณาคดีรวมตลอดถึงการที่จะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาคดี บังคับคดีให้เสร็จเด็ดขาดไปนั้น ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลโดยเฉพาะ” บทบัญญัติมาตรา ๑ วรรค สองนี้แสดงให้เห็นชัดว่า อำนาจธุรการของกระทรวงยุติธรรมกับอำนาจตุลาการของศาลนั้นแยก ต่างหากจากกัน แม้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะเป็นผู้รับผิดชอบในงานของศาลทั้งหลาย ที่อยู่ในสังกัดของกระทรวงยุติธรรม แต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็รับผิดชอบเฉพาะ งานธุรการของศาลเท่านั้น ส่วนงานด้านตุลาการ คือการดำเนินการพิจารณาคดีรวมตลอดถึงการ ที่จะ มีคำสั่งหรือคำพิพากษาบังคับคดีให้เสร็จเด็ดขาดไปนั้น เป็นเรื่องที่อยู่ในดุลพินิจของศาล โดยเฉพาะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะเข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงไม่ได้ เพราะ “ผู้พิพากษา และตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย” ดังที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มาตรา ๑๕๐

ศาลโดยทั่ว ๆ ไปมิได้มีหน้าที่แต่เพียงพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ยังมีงานส่วนอื่นของศาล คืองานด้านธุรการต่าง ๆ ซึ่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลหรือผู้ทำการแทนมีหน้าที่รับผิดชอบให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม โดยมีเจ้าหน้าที่ คือ เจ้าศาล ซึ่งเป็นหัวหน้าของเจ้าหน้าที่และเสมียนพนักงานในศาล เป็นผู้ช่วยเหลือให้กิจการดำเนินไปตามระเบียบแบบแผน งานด้านธุรการของศาลดังกล่าวนี้เป็นงานซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงยุติธรรมโดยตรง กระทรวงยุติธรรมมีอำนาจและหน้าที่บังคับบัญชาให้เป็นไปตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่วางไว้ แต่กระทรวงยุติธรรมโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมิได้มีหน้าที่แต่เพียงเท่านั้น ตามบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑ วรรคสอง ที่ว่า “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้รับผิดชอบในงานธุรการของศาลทั้งหลายที่อยู่ในสังกัดให้ดำเนินไปโดยเรียบร้อย” ไม่ได้หมายความว่าให้รับผิดชอบเฉพาะงานในทางแผนกธุรการของศาลเท่านั้น หากพิจารณาบทบัญญัติทั่ว ๆ ไปในพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแล้วจะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอยู่กว้างขวางกว่าที่กล่าวในมาตรา ๑ วรรคสอง เป็นอันมาก กล่าวคือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมนอกจากจะต้องรับผิดชอบในงานธุรการของศาลทั้งหลายแล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับผู้พิพากษาดำเนินตามบทบัญญัติของพระธรรมนูญศาลยุติธรรมอีกหลายประการ และนอกจากอำนาจหน้าที่ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมยังมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับผู้พิพากษาดำเนินตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ อีกหลายประการอีกด้วย

อำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม อาจแยกออกพิจารณาได้ดังนี้

(ก) อำนาจและหน้าที่ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

๑. อำนาจจัดตั้งหรือยุบเลิกศาลยุติธรรม
๒. อำนาจแบ่งแผนกในศาล
๓. อำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในศาล
๔. อำนาจสั่งให้ผู้พิพากษากะทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล

(ข) อำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑

๑. อำนาจสั่งบรรจุข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา
๒. อำนาจจัดให้มีหรือปรับปรุงเงินเพิ่มค่าครองชีพชั่วคราว ตามภาวะเศรษฐกิจหรือปรับขึ้นเงินเดือนของข้าราชการฝ่ายตุลาการ
๓. อำนาจเสนอแต่งตั้งให้บุคคลดำรงตำแหน่งข้าราชการฝ่ายตุลาการ
๔. อำนาจสั่งเลื่อนขั้นและขึ้นเงินเดือนข้าราชการฝ่ายตุลาการ

๕. อำนาจสั่งให้ข้าราชการตุลาการไปช่วยทำงานชั่วคราว
๖. อำนาจโอนข้าราชการตุลาการไปทำงานในตำแหน่งข้าราชการตุลาการหรือตำแหน่งการเมืองในกระทรวงยุติธรรม
๗. อำนาจโอนข้าราชการตุลาการมาเป็นข้าราชการตุลาการ
๘. อำนาจสั่งบรรจุข้าราชการตุลาการที่พ้นจากตำแหน่งไป
๙. อำนาจสั่งบรรจุข้าราชการตุลาการที่ไปรับราชการทหาร
๑๐. อำนาจสั่งอนุญาตให้ข้าราชการตุลาการลาออกหรือยับยั้งการลาออก
๑๑. อำนาจสั่งให้ข้าราชการตุลาการผู้ขาดคุณสมบัติออกจากราชการ
๑๒. อำนาจสั่งให้ข้าราชการตุลาการออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ
๑๓. อำนาจสั่งให้มีการเลือกตั้งกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ หรือสั่งให้เลือกตั้งซ่อมเมื่อตำแหน่งว่างลง
๑๔. อำนาจขอให้ ก.ต. พิจารณาใหม่ในกรณีที่รัฐมนตรีไม่เห็นด้วยกับมติของ ก.ต.
๑๕. อำนาจดำเนินการนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งบุคคลที่ ก.ต. เสนอหรือขอให้ ก.ต. พิจารณาใหม่

นอกจากอำนาจที่ระบุไว้ข้างต้นแล้วตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ที่กล่าวนี้ รัฐมนตรียังมีอำนาจโดยปริยายตามพระราชบัญญัตินี้อีกหลายประการ ซึ่งไม่จำเป็นต้องนำมากล่าวในที่นี้

อำนาจและหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

ตอนที่ ๑

อำนาจจัดตั้งและยุบเลิกศาลยุติธรรม

(ก) อำนาจจัดตั้งและยุบเลิกศาลถาวร

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่ในการพิจารณาว่าควรจัดตั้งศาลขึ้น ณ ที่ใดในราชอาณาจักร ตามความจำเป็นและความเหมาะสม เช่นในกรณีที่อาณาเขตทางการปกครองมีการแบ่งแยกอาณาเขตออกเป็นจังหวัดเพิ่มขึ้น ก็จะต้องมีการตั้งศาลจังหวัดเพิ่มขึ้นตาม หรือในกรณีที่มีประชากรเพิ่มขึ้นในอำเภอใหญ่ ๆ และการคมนาคมระหว่างอำเภอนั้นกับศาลจังหวัดที่มีอยู่เดิม ไม่สะดวกเพราะอยู่ห่างไกล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็จะพิจารณา

เสนอให้ตั้งศาลขึ้น ณ อำเภอดังกล่าว โดยจะพิจารณาถึงความยากลำบากในการคมนาคมและความสำคัญของคดีที่เกิดขึ้น ณ อำเภอนั้น ว่าควรจะเป็น ศาลชั่วคราว หรือ ศาลถาวร อำนาจดังกล่าว มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ และ ๖

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการตั้งศาล เช่น การตั้งศาลภาษีอากรขึ้นเพื่อพิจารณาคดีภาษีอากร จะเห็นได้จากหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. ๒๕๒๘ ว่า “เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้คือ โดยที่คดีภาษีอากรเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่งโดยทั่วไป เพราะเป็นข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับรัฐ อันเนื่องมาจากการประเมินหรือการจัดเก็บภาษีอากร ซึ่งหากได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาทางด้านภาษีอากรโดยเฉพาะ ก็จะทำให้การพิจารณาคดีภาษีอากรเป็นไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น จึงสมควรจัดตั้งศาลภาษีอากรขึ้นเพื่อพิจารณาคดีภาษีอากร โดยมีวิธีพิจารณาเป็นพิเศษ ยกเว้นชั้นตอนและวิธีการต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบางอย่าง เพื่อให้เกิดการคล่องตัวยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

จากหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. ๒๕๒๘ แสดงให้ทราบถึงเหตุผลและความจำเป็นในการจัดตั้งศาลภาษีอากรขึ้น ว่า เพื่อให้การพิจารณาคดีภาษีอากรเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าคดีแพ่งธรรมดาอื่น ๆ อันจะทำให้เป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินคดี ทั้งทางฝ่ายประชาชนและรัฐ โดยฝ่ายประชาชนไม่ต้องเสียเวลาในการทำมาหาเลี้ยงชีพและประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการเดินทางมาศาล หากประชาชนเป็นผู้ฟ้องร้องขอคืนค่าภาษีอากร เมื่อคดีเสร็จโดยรวดเร็ว ก็จะได้รับคืนค่าภาษีอากรที่รัฐเรียกเก็บกลับคืนโดยรวดเร็ว ฝ่ายรัฐบาล หากฟ้องร้องเรียกเก็บภาษีอากร เมื่อชนะคดีก็สามารถจัดการให้เรียกเก็บภาษีได้โดยรวดเร็วเช่นกัน

การตั้งศาลยุติธรรมเป็นศาลถาวรนั้นจะต้องทำโดยพระราชบัญญัติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจตั้งที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๖ ว่า “การจัดตั้งหรือยุบเลิกศาลยุติธรรมนั้น ให้เป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่จะรายงานต่อรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึง จำนวน สภาพ สถานที่ตั้ง และเขตอำนาจศาลตามที่จำเป็น เพื่อให้ความยุติธรรมเป็นไปโดยเรียบร้อยตลอดราชอาณาจักร” การจัดตั้งหรือยุบเลิกศาลนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ซึ่งมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมร่วมอยู่ด้วย และเป็นผู้รายงานให้รัฐบาลทราบถึงความจำเป็นในการที่จะต้องจัดตั้งศาลขึ้น โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะรายงานต่อรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถึง จำนวน สภาพ สถานที่ตั้งและเขตอำนาจตามที่จำเป็น เพื่อให้ความยุติธรรมเป็นไปโดยเรียบร้อยตลอด

ราชอาณาจักร คำว่า “จำนวน” ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๖ หมายความว่าถึงจำนวนศาลว่าจะตั้งหรือยุบเลิกก็ศาล “สภาพ” หมายถึงสภาพแห่งท้องที่จะตั้งศาล ว่าเป็นอย่างไร ศาลที่จะตั้งควรเป็นศาลประเภทใด และศาลที่จะยุบเลิกนั้นเป็นศาลอะไร “สถานที่ตั้ง” หมายถึงที่จะตั้งศาลว่าเป็นจังหวัด อำเภอ ตำบลอะไร การคมนาคมสะดวกแก่คู่ความหรือไม่ ส่วนศาลที่จะขอยุบเลิกก็ต้องรายงานว่าตั้งอยู่ในท้องที่ใด “เขตอำนาจศาล” หมายถึงอาณาเขตของศาลที่จะตั้งหรือยุบเลิกนั้น ว่ามีแคไหน อยู่ในท้องที่ตำบลอำเภออะไรบ้าง เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรายงานให้รัฐบาลทราบดังกล่าวแล้ว และรัฐบาลเห็นสมควร ก็จะดำเนินการจัดตั้งศาลขึ้น โดยเสนอเป็นพระราชบัญญัติต่อสภานิติบัญญัติ ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ บัญญัติบังคับไว้ในมาตรา ๑๗๐ ว่า “บรรดาศาลทั้งหลายจะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ” ศาลที่ตั้งขึ้นตามมาตรา ๑๗๐ นี้เป็นศาลถาวร เมื่อตั้งขึ้นแล้ว หากหมดความจำเป็นที่จะให้ดำรงคงอยู่เพราะไม่มีคดีความ หรืออาณาเขตทางการปกครองเปลี่ยนแปลงไป หรือเพราะด้วยเหตุประการอื่นก็ต้องยุบเลิกศาลที่ตั้งขึ้นนั้นด้วยวิธีการเช่นเดียวกันกับการจัดตั้งศาล คือต้องทำเป็นพระราชบัญญัติเสนอต่อสภานิติบัญญัติเช่นเดียวกัน

(ข) อำนาจจัดตั้งและยุบเลิกศาลชั่วคราว

ความจำเป็นในการจัดตั้งศาลนั้น บางครั้งเป็นความจำเป็นชั่วคราวชั่วคราว เช่น ไม่สะดวกในการคมนาคมชั่วคราวชั่วคราว เพราะเกิดน้ำท่วมทางขาด หรือโดยเหตุการณ์อื่น ๆ ทำให้ประชาชนไม่สามารถเดินทางมาติดต่อกับศาลจังหวัดได้ หรือเกิดมีคดีชุกชุมในท้องที่อำเภอใดอำเภอหนึ่งเป็นครั้งคราว ในกรณีเช่นนี้อาจถือได้ว่ามีความจำเป็นในการที่จะตั้งศาลขึ้น แต่เนื่องจากความจำเป็นเกิดขึ้นเป็นการชั่วคราว จึงไม่จำเป็นที่จะต้องตั้งศาลถาวรขึ้น และตั้งศาลถาวรนั้นนอกจากจะต้องทำด้วยวิธีการยุ่งยาก คือต้องทำเป็นร่างพระราชบัญญัติเสนอต่อสภานิติบัญญัติเพื่อพิจารณาออกเป็นพระราชบัญญัติดังกล่าวมาแล้ว ยังจะต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างศาล และค่าใช้จ่ายของพนักงานเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ อีกเป็นอันมาก เมื่อตั้งขึ้นแล้วและภายหลังหมดความจำเป็น ก็จะต้องยุบเลิกศาลนั้น ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณของรัฐไปโดยไม่สมควร เนื่องจากความจำเป็นในการที่จะต้องมีศาลพิจารณาพิพากษาคดีเป็นการชั่วคราว พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ จึงบัญญัติให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจัดให้มีศาลชั่วคราวขึ้น โดยอาศัยอำนาจของรัฐมนตรีเองออกคำสั่งให้มีศาลชั่วคราวขึ้นในท้องที่ใดท้องที่หนึ่งตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นสมควร โดยไม่จำเป็นต้องทำเป็นร่างพระราชบัญญัติเสนอต่อสภานิติบัญญัติ ศาลชั่วคราวนี้มีอำนาจเช่นเดียวกับศาลถาวร แต่ตั้งอยู่เพียงชั่วคราวระยะเวลาอันมีกำหนดตามคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ดังที่พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ บัญญัติไว้ว่า “เมื่อเห็นเป็นการสมควร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคณะหนึ่งไป

นั่งร่วมกับผู้พิพากษาในศาลแขวง มีกำหนดระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลแขวงมีอำนาจเสมือนศาลจังหวัดชั่วคราวเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในเขตศาลนั้น

ถ้าห้องที่อำเภอใดยังไม่มีศาลแขวง เมื่อเห็นเป็นการสมควร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคณหนึ่งหรือหลายคนของศาลจังหวัดไปนั่งเป็นศาล ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งในห้องที่อำเภอนั้น เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นในห้องที่อำเภอดังกล่าวและอำเภอใกล้เคียงที่ยังไม่มีศาลแขวงเป็นการชั่วคราว ซึ่งมีฉะนั้นคดีย่อมตกอยู่ในอำนาจของศาลแขวงหรือศาลจังหวัด”

ศาลชั่วคราว

ศาลชั่วคราว เป็นศาลยุติธรรมที่ตั้งขึ้นโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมตามความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น การตั้งศาลชั่วคราวมีอยู่ ๒ วิธีโดยพิจารณาจากห้องที่จะตั้งศาลชั่วคราวนั้นว่า ในห้องที่นั้นมีศาลแขวงตั้งอยู่ก่อนหรือไม่ ถ้าหากห้องที่นั้นมีศาลแขวงตั้งทำการอยู่ก่อนแล้ว ศาลที่จะตั้งขึ้นในห้องที่นั้นก็ตั้งเป็นศาลจังหวัดชั่วคราว หากในห้องที่จะตั้งศาลนั้นไม่มีศาลแขวงตั้งอยู่ ศาลที่จะตั้งขึ้น อาจจะตั้งเป็นศาลแขวงชั่วคราว หรือศาลจังหวัดชั่วคราวก็ได้ โดยมีวิธีการตั้งศาลดังนี้ คือ

(๑) ในห้องที่มีศาลแขวงอยู่แล้ว

ในกรณีที่ในห้องที่จะตั้งศาลชั่วคราวขึ้นมีศาลแขวงอยู่แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็จะตั้งให้ศาลแขวงนั้นมีอำนาจเป็นศาลจังหวัด ทำการพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกประเภทเช่นเดียวกับศาลจังหวัดในเขตอำนาจของศาลแขวงนั้น มีกำหนดระยะเวลาตามคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม โดยรัฐมนตรีจะอาศัยอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ วรรคแรก ที่บัญญัติว่า “เมื่อเห็นเป็นการสมควร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคณหนึ่งไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาในศาลแขวง มีกำหนดระยะเวลาตามที่ระบุไว้ในคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ ให้ศาลแขวงมีอำนาจเสมือนศาลจังหวัดชั่วคราวเกี่ยวแก่คดีซึ่งอยู่ในเขตศาลนั้น”

ศาลแขวงเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อแบ่งเบาคดีจากศาลจังหวัด อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลแขวงมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปเมื่อกล่าวถึงเขตอำนาจศาล คดีอาญาที่มีโทษจำคุกและโทษปรับสูง หรือคดีแพ่งที่มีราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องสูงเกินอำนาจของศาลแขวงที่จะรับพิจารณาพิพากษาจะต้องนำไปฟ้องยังศาลจังหวัด ซึ่งมีอำนาจพิจารณา

พิพากษาคดีอาญาและคดีแพ่งได้ทุกตัวบทกฎหมาย และคดีอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลจังหวัดอีกด้วย แต่เนื่องจากเกิดความจำเป็นจะนำคดีไปฟ้องยังศาลจังหวัดไม่ได้ เพราะการคมนาคมไม่สะดวก เช่น เกิดอุทกภัย น้ำท่วมทางขาด หรือในกรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลจังหวัดเกิดขึ้นชุกในท้องที่ซึ่งศาลแขวงตั้งอยู่ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นเป็นการสมควรที่จะตั้งให้ศาลแขวงทำหน้าที่เป็นศาลจังหวัดชั่วคราวเพื่อมิให้ประชาชนต้องเดือดร้อนในการสัญจรไปมาติดต่อกับศาลจังหวัด หรือเพื่อให้คดีที่เกิดขึ้นชุกนั้นได้รับการพิจารณาเสร็จไปโดยรวดเร็ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็จะมีคำสั่งให้ผู้พิพากษาคคนหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นผู้พิพากษาประจำกระทรวงยุติธรรม หรือผู้พิพากษาจากศาลใดศาลหนึ่งไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาศาลแขวงทำการพิจารณาพิพากษาคดี และให้ศาลแขวงนั้นมีอำนาจเสมือนศาลจังหวัดเป็นการชั่วคราวเกี่ยวแก่คดีในเขตศาลแขวงนั้น

ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมต้องสั่งให้ผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาในศาลแขวงเพื่อทำหน้าที่เป็นศาลจังหวัดนั้น ก็เพราะศาลแขวงเป็นศาลที่มีผู้พิพากษาคคนเดียวเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีจำกัดไม่ครบทุกตัวบทกฎหมายดังได้กล่าวมาข้างต้น ส่วนศาลจังหวัดนั้นต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนเป็นองค์คณะตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๓ จึงจะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวงได้ดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๖ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีคำสั่งให้ผู้พิพากษาคคนหนึ่งไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาในศาลแขวง และให้ศาลแขวงมีอำนาจเสมือนศาลจังหวัด ศาลแขวงซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีจำกัดก็กลายเป็นศาลซึ่งมีอำนาจเท่าเทียมกับศาลจังหวัด และมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลแขวง หรือเป็นคดีใหญ่ซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลจังหวัด แต่คดีที่ศาลแขวงจะรับไว้พิจารณาพิพากษาได้นั้น ต้องเป็นคดีที่อยู่ภายในเขตอำนาจของศาลแขวงเท่านั้น ศาลแขวงไม่มีอำนาจรับคดีที่อยู่นอกเขตอำนาจของศาลแขวงมาดำเนินการพิจารณาพิพากษา และศาลแขวงมีอำนาจเป็นศาลจังหวัดเพียงชั่วคราวระยะเวลาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดไว้เท่านั้น ไม่มีอำนาจเช่นนี้ตลอดไป และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็ไม่มีอำนาจที่จะสั่งเช่นนั้นด้วย เพราะเหตุว่าจะทำให้ศาลแขวงกลายเป็นศาลจังหวัดถาวร ซึ่งเป็นการยกฐานะศาลแขวงขึ้นเป็นศาลจังหวัด อันจะต้องกระทำโดยพระราชบัญญัติดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

มีข้อที่ควรสังเกตก็คือ ศาลแขวงที่มีผู้พิพากษาสองคนนั่งพิจารณาพิพากษาคดีตามคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเพื่อทำหน้าที่เป็นศาลจังหวัด ในเวลาเดียวกันก็ยังทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในฐานะเป็นศาลแขวงอยู่ด้วย และมีอำนาจรับพิจารณาพิพากษาคดีที่อยู่

ในอำนาจของศาลแขวงได้โดยไม่ต้องใช้ดุลพินิจในการรับพิจารณาคดีซึ่งเกิดในเขตศาลแขวง และอยู่ในอำนาจของศาลแขวงนั้นดังเช่นศาลจังหวัดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา ๑๔(๒)

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ การที่ผู้พิพากษาคนหนึ่งจะไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาอีกคนหนึ่งเพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นศาลจังหวัดนั้น จะต้องเป็นการไปนั่งร่วมโดยคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเท่านั้น หากบังเอิญศาลแขวงนั้นมีผู้พิพากษาหลายคน ผู้พิพากษาศาลแขวงสองคนจะมานั่งร่วมกันเองดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีในฐานะเป็นศาลจังหวัดไม่ได้ มีปัญหาต่อไปอีกว่า ถ้าศาลแขวงมีผู้พิพากษาหลายคน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาในศาลแขวงนั้นนั่งร่วมกันเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีในฐานะเป็นศาลจังหวัดได้หรือไม่ เมื่อพิจารณาดูพระราชบัญญัติศาลยุติธรรม มาตรา ๕ วรรคแรกแล้ว ข้อความที่ว่า “สั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาในศาลแขวง” แสดงให้เห็นว่าเป็นการสั่งให้ผู้พิพากษาจากที่อื่นไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาในศาลแขวง ไม่ใช่สั่งให้ผู้พิพากษาในศาลแขวงด้วยกันมานั่งร่วมพิจารณาพิพากษาคดีทำหน้าที่เป็นศาลจังหวัด เพราะคำว่า “ไปนั่งร่วม.....ในศาลแขวง” แสดงให้เห็นว่าผู้ที่ไปนั่งร่วมต้องเป็นผู้ที่อยู่นอกศาลแขวงไปนั่งร่วมกับผู้ที่อยู่ในศาลแขวง ดังนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาในศาลแขวงนั้นมานั่งร่วมพิจารณาพิพากษาคดีในฐานะเป็นศาลจังหวัดไม่ได้

(๒) ในท้องที่ที่ยังไม่มีศาลแขวง

ในกรณีที่ในจังหวัดนั้นมีเพียงศาลจังหวัด หรือมีศาลแขวงอยู่ในเขตจังหวัดนั้นด้วย แต่ศาลแขวงมีเขตอำนาจแต่เพียงบางอำเภอในจังหวัดนั้น ส่วนอำเภออื่นไม่มีศาลแขวง และมีความจำเป็นเกิดขึ้น เนื่องจากเป็นท้องที่ที่อยู่ห่างไกล การคมนาคมไม่สะดวก เป็นกวกรยากลำบากแก่ประชาชนที่จะนำคดีมาฟ้องยังศาลจังหวัดหรือขยายเขตอำนาจของศาลแขวงออกไป การที่จะตั้งศาลถาวรขึ้นก็ยังไม่จำเป็นเพราะคดีมีไม่มากพอ หรือมีคดีชุกเป็นครั้งคราว เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นเป็นการสมควรจะตั้งศาลชั่วคราวขึ้นในท้องที่นั้น ก็จะมีคำสั่งดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๕ วรรคหลัง โดยจะพิจารณาว่าความจำเป็นเกิดขึ้นเนื่องจากอะไร และสมควรจะตั้งศาลชั่วคราวประเภทไหน ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นสมควรจะตั้งศาลแขวงชั่วคราวขึ้น เพราะในท้องที่นั้นมีคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เกิดขึ้นชุกชุม ก็จะมีคำสั่งให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งหรือหลายคนของศาลจังหวัดแห่งท้องที่อำเภอที่อำเภอและอำเภอใกล้เคียง ไปนั่งทำการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นศาลแขวงเป็นการชั่วคราว หรือถ้ารัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรจะตั้งศาลจังหวัดชั่วคราวขึ้น เพราะในท้องที่นั้นมีคดีใหญ่ ๆ ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลจังหวัดเกิดขึ้นมาก ก็จะมีคำสั่งให้ผู้พิพากษา

ตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือกว่านั้น ไปนั่งพิจารณาพิพากษาคดีเป็นศาลจังหวัดเป็นการชั่วคราว ศาลจังหวัดชั่วคราวที่กล่าวนี้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกตัวบทกฎหมายเช่นเดียวกับ ศาลจังหวัดเดิมที่ตั้งอยู่ แต่มีเขตอำนาจในการรับพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะในท้องที่ซึ่งรัฐมนตรี ว่าการกระทรวงยุติธรรมจะกำหนดเท่านั้น ไม่มีอำนาจไปทั่วจังหวัดเหมือนศาลจังหวัดเดิมที่ตั้งอยู่

จะเห็นได้ว่า ศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคหลังนี้มี ๒ ประเภท คือ ศาลแขวงและ ศาลจังหวัด จะตั้งศาลชั่วคราวประเภทใดขึ้นสุดแล้วแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะเห็นสมควรและมีคำสั่งตามความจำเป็นที่จะตั้งศาลนั้น ๆ ขึ้น ส่วนสถานที่ตั้งศาลชั่วคราวนั้นต้องอยู่ในอำเภอที่ไม่มีศาลแขวงตั้งอยู่ เพราะถ้ามีศาลแขวงอยู่แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ก็ไม่จำเป็นต้องมีคำสั่งตั้งศาลแขวงชั่วคราวขึ้นอีก หรือถ้ามีศาลแขวงตั้งอยู่แล้ว แต่มีความจำเป็น จะต้องตั้งศาลจังหวัดชั่วคราวขึ้น เพราะมีคดีใหญ่อยู่ในอำนาจศาลจังหวัดเกิดขึ้นมากในท้องที่ ที่ศาลแขวงตั้งอยู่นั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็มีคำสั่งตามมาตรา ๕ วรรคแรกได้ คือให้ผู้พิพากษาคณะหนึ่งหรือหลายคนไปนั่งร่วมกับผู้พิพากษาในศาลแขวงที่มีอยู่แล้วนั้น ให้ทำหน้าที่เป็นศาลจังหวัด ไม่จำเป็นต้องมีมาตรา ๕ วรรคหลังอีก

มีผู้สงสัยเสมอว่า ข้อความในมาตรา ๕ วรรคหลังตอนท้ายที่ว่า “ซึ่งมีฉะนั้นคดียอมตก อยู่ในอำนาจศาลแขวงหรือศาลจังหวัด” ว่าเป็นข้อความที่แสดงให้เห็นว่า มีศาลแขวงหรือศาล จังหวัด ทำไมจึงต้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมสั่งตั้งศาลชั่วคราวตามวรรคนี้ขึ้น อีก ความจริงข้อความตามวรรคท้ายดังกล่าวเป็นข้อความที่ขยายความในมาตรา ๕ วรรคหลัง ตอนต้นที่ว่า “เมื่อเห็นเป็นการสมควร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษา คณะหนึ่งหรือหลายคนของศาลจังหวัดไปนั่งเป็นศาล” ซึ่งข้อความตอนท้ายที่ว่า “ไปนั่งเป็นศาล” ไม่ได้ระบุว่าเป็นศาลชนิดไหน จึงมีคำขยายความต่อไปในตอนท้ายของมาตรา ๕ วรรคหลังว่า ไปนั่งเป็นศาลเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีที่เกิดขึ้น ซึ่งคดีนั้นอาจเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวง หรือศาลจังหวัด ในกรณีที่ไปนั่งเป็นศาลจังหวัด จำนวนผู้พิพากษาที่รัฐมนตรีจะสั่งให้ไปนั่งนั้น ต้องมีจำนวนอย่างน้อยสองคนขึ้นไป มีฉะนั้นจะไม่ครบองค์คณะศาลจังหวัดในการพิจารณา พิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั้งปวง ดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๓

ข้อที่ควรสังเกต คือ ศาลแขวงหรือศาลจังหวัดที่ตั้งขึ้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ วรรคหลังนี้ จะตั้งอยู่ ณ สถานที่ใดในอำเภอนั้นก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องทำการพิจารณา ณ ที่ว่าการอำเภอนั้น อาจจะต้องทำการ ณ ศาลาประชาคม หรือสโมสรใดสโมสรหนึ่งก็ได้ ขอให้ เป็นสถานที่ที่เหมาะสมจะเป็นที่ทำการของศาลก็แล้วกัน

เกี่ยวกับสถานที่ตั้งที่ทำการศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคหลังนั้น แต่เดิมพระธรรมนูญ ศาลยุติธรรม มาตรา ๕ วรรคหลังได้บัญญัติบังคับไว้ว่า ศาลชั่วคราวนั้นจะต้องไปนั่งพิจารณา ณ ที่ว่าการอำเภอเท่านั้น จะไปนั่งที่อื่นไม่ได้ ในปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๒๕ บัญญัติให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม สั่งให้ผู้พิพากษาของศาลจังหวัดไปนั่งเป็นศาล ณ สถานที่ใดที่หนึ่งในท้องที่อำเภอ นั้น ที่ทำการ ศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคหลังจึงไม่จำเป็นต้องเป็นที่ว่าการอำเภอดังแต่ก่อน

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคหลังนี้มีอยู่จำกัดเฉพาะ ในช่วงระยะเวลาที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดไว้เท่านั้น เมื่อพ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ ศาลชั่วคราวนี้ก็อันยุบเลิกไปในตัว ไม่จำเป็นต้องมีคำสั่งยุบเลิกอีก

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับผู้พิพากษาที่จะไปนั่งเป็นศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคหลังนี้ คือ ผู้พิพากษานั้นจะต้องเป็นผู้พิพากษาในศาลจังหวัดซึ่งมีเขตอำนาจอยู่ในท้องที่อำเภอที่ศาลแขวง ชั่วคราวหรือศาลจังหวัดชั่วคราวไปตั้งอยู่เท่านั้น ผู้พิพากษาศาลจังหวัดเป็นคำรวม หมายถึงผู้พิพากษาคณหนึ่งคนใดในศาลจังหวัดนั้น และรวมทั้งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดนั้นด้วย หากในศาลจังหวัดนั้นมีผู้พิพากษาจากที่อื่นมาช่วยราชการอยู่ด้วย ผู้พิพากษาที่มาช่วยราชการ อยู่นั้นไม่ใช่ผู้พิพากษาศาลจังหวัดตามมาตรา ๕ วรรคหลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม จะสั่งให้ผู้พิพากษาจากที่อื่น หรือผู้พิพากษาที่มาช่วยราชการในศาลจังหวัดนั้นไปนั่งพิจารณา พิพากษาคดีเป็นศาลแขวงชั่วคราวหรือศาลจังหวัดชั่วคราวไม่ได้ เพราะพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ วรรคหลังบัญญัติว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษา คนหนึ่งหรือหลายคนของศาลจังหวัดไปนั่งเป็นศาล ฯลฯ” ที่กฎหมายบังคับไว้เช่นนี้อาจจะเนื่อง มาจากว่า ผู้พิพากษาศาลจังหวัดแห่งท้องที่นั้นมีประสบการณ์ในการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเกิดขึ้นในเขตจังหวัดนั้นมากกว่าผู้พิพากษาที่มาจากที่อื่น ซึ่งอาจจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีได้ง่ายและรวดเร็ว จึงเป็นการเหมาะสมที่จะตั้งผู้พิพากษาในจังหวัดนั้นแทนที่จะเอาผู้พิพากษา มาจากที่อื่น ผิดกันกับในกรณีตามมาตรา ๕ วรรคแรก ซึ่งในศาลแขวงเดิมมีผู้พิพากษาซึ่งมี ประสบการณ์ในการพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งเกิดขึ้นในท้องที่นั้นอยู่แล้ว การที่รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงยุติธรรมจะสั่งให้ผู้พิพากษาจากที่อื่นไปนั่งร่วมพิจารณาพิพากษาคดีกับผู้พิพากษาใน ศาลแขวงให้มีอำนาจเป็นศาลจังหวัด จึงไม่ทำให้มีข้อยุ่งยากแต่ประการใด

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ เขตอำนาจศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคหลังนี้ไม่เหมือนกับเขตอำนาจของศาลจังหวัดชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคแรกซึ่งถือตามเขตอำนาจของศาลแขวง ที่มีอยู่เดิม ส่วนเขตอำนาจของศาลแขวงชั่วคราว หรือศาลจังหวัดชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรค หลังนี้ ถือตามเขตอำเภอและเขตอำเภอใกล้เคียงที่ศาลชั่วคราวนั้นตั้งอยู่ แต่จะมีเขตอำนาจแค่นั้น

นั้นอยู่ที่คำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะกำหนด ที่แตกต่างกันเช่นนี้ก็เพราะศาล
ชั่วคราวที่ตั้งขึ้นใหม่นี้มิได้มีเขตอำนาจมาแต่เดิมเหมือนศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคแรก
ดังนั้นคำสั่งตั้งศาลชั่วคราวตามมาตรา ๕ วรรคหลังจึงต้องกำหนดเขตอำนาจของศาลนั้นไว้ด้วย

ตอนที่ ๒

อำนาจแบ่งแผนกในศาล

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๔ บัญญัติว่า “ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ ศาลชั้นต้น
อาจแบ่งออกเป็นแผนก แผนกหนึ่งจะให้มีอำนาจในคดีประเภทใดก็ได้ โดยออกเป็นกฎกระทรวง”

อำนาจออกกฎกระทรวงเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการทุกกระทรวง การที่พระธรรมนูญ
ศาลยุติธรรม มาตรา ๔ บัญญัติให้มีการแบ่งแผนกในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้นได้โดย
ออกเป็นกฎกระทรวง ก็เท่ากับให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจัดดำเนินการแบ่ง
แผนกในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ และศาลชั้นต้นได้นั่นเอง

การแบ่งแผนกในศาล ก็เพื่อให้แผนกที่ตั้งขึ้นรับผิดชอบชำระคดีเป็นประเภท ๆ เช่น
แผนกภาษีอากร แผนกครอบครัว แผนกประทุษร้ายต่อร่างกาย แผนกประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน
เหล่านี้เป็นต้น การแบ่งดังกล่าวก็เพื่อให้ผู้พิพากษาแต่ละแผนกนั้นมีความรู้ความชำนาญในคดี
ประเภทที่แบ่งเพราะได้ทำการพิจารณาพิพากษาอยู่เป็นประจำ และเมื่อมีคดีประเภทนั้นขึ้นมาสู่
ศาล ก็จะสามารถพิจารณาพิพากษาได้ถูกต้องแม่นยำและรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่ตั้งแต่ใช้พระธรรมนูญ
ศาลยุติธรรมมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมไม่เคยใช้อำนาจตามมาตรา ๔ นี้แบ่งแผนกในศาลใด
เลย จะมีแบ่งแผนกในศาลชั้นต้น ก็มีการแบ่งเป็นการภายใน เช่นที่ศาลแพ่งได้เคยมีการแบ่ง
แผนกภาษีอากร ได้มีการตั้งแผนกคดีเด็กและเยาวชนขึ้นในศาลจังหวัดนนทบุรีและในศาลจังหวัด
สมุทรปราการโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา ๖ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็ก
และเยาวชน พ.ศ. ๒๔๙๔ และมีประกาศพระราชกฤษฎีกาให้เปิดดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๑
พฤษภาคม ๒๔๙๒ แผนกคดีเด็กและเยาวชนที่เปิดขึ้นใหม่นี้ทำหน้าที่เป็นศาลคดีเด็กและเยาวชน
จังหวัดเช่นเดียวกับศาลคดีเด็กและเยาวชนจังหวัดทั่วไปนั่นเอง แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็น
แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี
พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๘ วรรคสาม และได้มีพระราชกฤษฎีกา
ประกาศให้จัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลจังหวัดอีกหลายศาล ส่วนในศาลอุทธรณ์
และศาลฎีกาได้มีการจัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้น โดยอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
และประธานศาลฎีกาใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี
พิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๑๒๓ และ ๑๒๕ มิใช่เป็นการแบ่ง
แผนกตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และมีใช้อำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ตอนที่ ๓

อำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาประจำศาล

เมื่อมีศาลก็ต้องมีผู้พิพากษาประจำศาลเพื่อทำการพิจารณาพิพากษาคดี ศาลควรจะมีผู้พิพากษาประจำศาลจำนวนเท่าใดนั้น ต้องพิจารณากำหนดตามความจำเป็นแห่งราชการ มีมากเกินไปก็สิ้นเปลืองงบประมาณ มีน้อยเกินไปก็พิจารณาคดีให้เสร็จไปโดยรวดเร็วไม่ได้ ทำให้มีคดีค้าง การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาจึงต้องพิจารณาจากจำนวนของคดีว่ามีมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้อาณาเขตที่ตั้งศาล และจำนวนประชากร ก็เป็นส่วนประกอบในการพิจารณากำหนดจำนวนผู้พิพากษาประจำศาลด้วย เพราะถ้าอาณาเขตที่ตั้งศาลกว้างขวาง หรือในท้องที่ที่ตั้งศาลมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น คดีที่เกิดขึ้นอาจมีจำนวนมาก ก็จำเป็นต้องมีผู้พิพากษาให้เพียงพอแก่คดีที่เกิดขึ้นนั้น แต่ถ้าท้องที่ที่ตั้งศาลเป็นเพียงจังหวัดเล็ก ๆ ประชาชนพลเมืองในจังหวัดนั้นมีไม่มาก คดีที่เกิดขึ้นมีเพียงเล็กน้อย ก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้พิพากษาประจำศาลให้มากคนจนไม่มีงานจะทำ การที่อาณาเขตในท้องที่ที่ตั้งศาลขยายกว้างขวางออกไปมากก็ดี หรือลดน้อยลงก็ดี การที่ประชากรในท้องที่นั้นเพิ่มขึ้นหรือลดลงก็ดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมย่อมทราบจากรายงานสถิติคดีของศาลต่าง ๆ พระธรรมนุญศาลยุติธรรมจึงให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้กำหนดจำนวนผู้พิพากษาประจำศาลต่าง ๆ ให้มีจำนวนเพียงพอแก่ความจำเป็นแห่งราชการ ไม่ให้มากหรือน้อยเกินไป ดังได้กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาก็ต้องพิจารณาถึงองค์คณะดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนุญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๓ และ ๒๔ ด้วย หากกำหนดไว้จำนวนน้อยเกินไป เมื่อผู้พิพากษาเกิดป่วยเจ็บหรือมีธุรกิจลาราชการไป ก็จะทำให้ขาดองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี พระธรรมนุญศาลยุติธรรม มาตรา ๗ จึงบัญญัติให้อำนาจแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมว่า “ให้มีผู้พิพากษาประจำศาลทุกศาล ตามจำนวนซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะกำหนดไว้ตามความจำเป็นแห่งราชการ” การกำหนดจำนวนผู้พิพากษาประจำศาลตามมาตรา ๗ นี้เป็นการให้อำนาจทั่ว ๆ ไปแก่รัฐมนตรีที่จะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาประจำศาลในทุก ๆ ศาล นอกจากกำหนดจำนวนผู้พิพากษาประจำศาลตามมาตรา ๗ แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมยังมีอำนาจกำหนดจำนวนรองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษาได้ตามมาตรา ๘ และมีอำนาจกำหนดจำนวนรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาตามมาตรา ๑๓ ได้อีกด้วย ในเมื่อตำแหน่งรองประธานศาลฎีการองอธิบดีผู้พิพากษาในศาลต่าง ๆ และรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกาตามจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้มีไม่พอแก่ความจำเป็นแห่งราชการ

ที่กล่าวมานี้เป็นการกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในศาลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมนอกเหนือไปจากตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล เพราะตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบ

ของศาลพระธรรมนูญศาลยุติธรรมได้กำหนดจำนวนไว้แจ้งชัดอยู่แล้ว โดยมาตรา ๘ กำหนดให้มีประธานศาลฎีกาประจำศาลฎีกาหนึ่งคน ให้มีอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี และศาลอาญาธนบุรี ศาลละหนึ่งคน กับให้มีรองประธานศาลฎีกาและรองอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลอุทธรณ์ ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี และศาลอาญาธนบุรี ศาลละสองคน และให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลอุทธรณ์ภาคศาลละหนึ่งคน และถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ จะกำหนดให้มีรองประธานศาลฎีกาหรือมีรองอธิบดีผู้พิพากษาประจำศาลใดมากกว่าที่ระบุไว้ข้างต้นก็ได้^(๑) ในมาตรา ๙ ได้กำหนดตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๓ นอกจากศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี และศาลอาญาธนบุรี ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าศาล ศาลละหนึ่งคน และถ้าในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ หรือศาลชั้นต้น ศาลใดศาลหนึ่งแบ่งออกเป็นแผนก ก็ให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าแผนกอีกแผนกละหนึ่งคน^(๒) ในมาตรา ๑๓ กำหนดให้มีอธิบดีผู้พิพากษาภาค แต่ไม่ได้กำหนดจำนวนไว้ โดยปล่อยให้ไปตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษาภาค ซึ่งในปัจจุบันพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษาภาคได้กำหนดให้มีอธิบดีผู้พิพากษาภาค ภาคละหนึ่งคน ส่วนจำนวนรองอธิบดีผู้พิพากษาภาค มาตรา ๑๓ ได้กำหนดไว้ให้มีรองอธิบดีผู้พิพากษาภาค ภาคละหนึ่งคน แต่ก็เปิดช่องไว้ว่า ถ้ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเห็นว่ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการ จะกำหนดให้ภาคใดมีรองอธิบดีผู้พิพากษาภาคมากกว่าหนึ่งคนก็ได้

ที่กล่าวมาแล้วเป็นเรื่องอำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม นอกจากอำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาประจำศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมยังมีอำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในศาลอื่นซึ่งสังกัดอยู่ในกระทรวงยุติธรรมโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่จัดตั้งศาลนั้นขึ้นอีกด้วย คือ อำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบของศาลเยาวชนและครอบครัวตามมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ อำนาจกำหนดจำนวนผู้พิพากษาและผู้พิพากษาสมทบในศาลแรงงานตามมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. ๒๕๒๒

(๑) โปรดดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๔

(๒) โปรดดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม (ฉบับที่ ๑๑) พ.ศ. ๒๕๓๒ มาตรา ๔

มีข้อที่ควรสังเกต คือ ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. ๒๕๒๘ มิได้มีบทบัญญัติให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในศาลภาษีอากรเหมือนอย่างในศาลเยาวชนและครอบครัวหรือในศาลแรงงาน คงมีแต่ให้อำนาจกำหนดจำนวนรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลภาษีอากรไว้ในมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. ๒๕๒๘ เท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัตินี้บัญญัติว่า “ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้” ประกอบกับมาตรา ๑๒ บัญญัติว่า “ให้ศาลภาษีอากรเป็นศาลยุติธรรมชั้นต้นตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และให้นำบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาใช้บังคับโดยอนุโลม” จึงเห็นได้ว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมน่าจะกำหนดจำนวนผู้พิพากษาในศาลภาษีอากรได้ตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๗ ที่บัญญัติว่า “ให้มีผู้พิพากษาประจำศาลทุกศาลตามจำนวน ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมจะกำหนดไว้ตามความจำเป็นแห่งราชการ”

ตอนที่ ๔

อำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาระทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล

โดยปกติเมื่อกำหนดตัวหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลไว้แล้ว พระธรรมนูญศาลยุติธรรมก็จะกำหนดให้มีผู้กระทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลไว้ด้วย เพราะอาจมีกรณีที่ตำแหน่งหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลว่างลง เนื่องจากโยกย้ายไปอยู่ศาลอื่น หรือได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นไปหรือเกิดตายลง หรือถ้าหากยังดำรงตำแหน่งอยู่ แต่ไม่อาจปฏิบัติราชการได้ เพราะเจ็บป่วยหรือติดราชการอื่นที่จำเป็น ผู้กระทำการแทนที่กฎหมายกำหนดส่วนมากก็คือรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลนั้น ซึ่งมักจะเป็นศาลใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ส่วนศาลเล็ก ๆ หรือศาลในต่างจังหวัดจะไม่มีรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล แต่กฎหมายจะกำหนดให้ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลนั้น ๆ เป็นผู้ทำการแทน ศาลที่มีรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลในกรุงเทพมหานคร คือ ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลอาญากฎหมายกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลอาญารธนบุรี ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ศาลแรงงานกลาง และศาลภาษีอากรกลาง ศาลเหล่านี้มีรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล นอกจากนี้ในสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตร ๕ ซึ่งมีอยู่ ๔ ภาคด้วยกัน นอกจากจะมีหัวหน้าผู้รับผิดชอบของสำนักงานแล้วยังมีรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษามาตรอีกภาคละหนึ่งคนด้วย การกำหนดจำนวนผู้ทำการแทนหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล นอกจากพระธรรมนูญศาลยุติธรรมจะกำหนดจำนวนหรือกำหนดตัวผู้ที่จะเป็นผู้ทำการแทนไว้แล้ว พระธรรมนูญศาลยุติธรรมยังให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

กำหนดจำนวนรองหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลเพิ่มขึ้นตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในทางราชการได้อีกด้วย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๘ และมาตรา ๑๓ แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และเพื่อมิให้เกิดข้อขัดข้องในการปฏิบัติราชการในเมื่อผู้ทำการแทนที่กฎหมายกำหนดตั้งไว้ก็ดี ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมกำหนดไว้ก็ดี ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ทั้งหมด พระธรรมนูญศาลยุติธรรมจึงบัญญัติให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาคณะหนึ่งเป็นผู้ทำการแทนได้ ดังที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๘, ๙ และ ๑๓

อำนาจและหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑

ตอนที่ ๑

อำนาจสั่งบรรจุข้าราชการตุลาการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษา

รัฐมนตรีมีอำนาจตามข้อนี้ภายหลังที่มีการสอบคัดเลือกตามหลักเกณฑ์ที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการฯ กำหนดไว้ ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาจะต้องเป็นผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาและได้รับการอบรมจากกระทรวงยุติธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งปี ในปีแรกที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษา หากปรากฏว่าผู้พิพากษาผู้ที่ได้รับแต่งตั้งนั้น ไม่เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งต่อไป เช่น ไม่มีความรู้ ความสามารถ หรือมีความประพฤติ ไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้พิพากษา รัฐมนตรีด้วยความเห็นชอบของ ก.ต. มีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาผู้นั้นออกจากราชการได้

ตอนที่ ๒

อำนาจจัดให้มีหรือปรับปรุงเงินเพิ่มค่าครองชีพชั่วคราวตามภาวะเศรษฐกิจ หรือปรับขึ้นเงินเดือนของข้าราชการฝ่ายตุลาการ

การจัดให้มีหรือปรับปรุงเงินเพิ่มค่าครองชีพชั่วคราวตามภาวะเศรษฐกิจ อาจมีขึ้นได้เมื่อปรากฏว่าเงินเดือนหรือค่าจ้างทั่วไปในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น หรือค่าครองชีพสูงขึ้น หรืออัตราเงินเดือนที่ใช้อยู่ไม่เหมาะสม จนข้าราชการไม่อาจดำรงชีพอยู่ได้ด้วยเงินเดือนที่ได้รับ และภาวะเช่นนี้อาจเกิดขึ้นชั่วคราวหรือตลอดไปก็ได้ การจัดให้มีเงินเพิ่มค่าครองชีพ อาจเกิดขึ้นแก่ข้าราชการที่ไปรับราชการอยู่ในเขตทุรกันดาร หรือในท้องที่ที่มีภาวะสงครามเกิดขึ้น หรือในกรณีที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้รายได้ของข้าราชการทั่ว ๆ ไป ไม่พอเพียงแก่การดำรงชีพ รัฐมนตรีอาจรายงานไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการตราพระราชกฤษฎีกาจัดให้มีเงินเพิ่มค่าครองชีพ

ซึ่งเป็นเงินที่เพิ่มขึ้นจากการได้รับเงินเดือนตามปกติเป็นการชั่วคราว หรือถ้าหากเงินเพิ่มค่าครองชีพนั้นมีจำนวนน้อยไม่พอเพียงแก่การดำรงชีพของข้าราชการฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีได้หมายความว่าแต่เพียงข้าราชการตุลาการเท่านั้น แต่หมายรวมถึงข้าราชการอื่น ซึ่งรับราชการโดยได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณหมวดเงินเดือนในกระทรวงยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ด้วย รัฐมนตรีก็อาจปรับปรุงเงินเพิ่มค่าครองชีพ โดยวิธีเดียวกับการจัดให้มีเงินเพิ่มค่าครองชีพดังกล่าวข้างต้น และถ้ากรณีที่เงินเดือนหรือค่าจ้างทั่วไปในประเทศเพิ่มขึ้น หรือค่าครองชีพสูงขึ้นเป็นการถาวร หรืออัตราเงินเดือนที่ใช้อยู่ไม่เหมาะสม รัฐมนตรีอาจจัดให้มีการปรับขึ้นเงินเดือน โดยรายงานไปยังคณะรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการตราเป็นพระราชกฤษฎีกาเช่นเดียวกัน

ตอนที่ ๓

อำนาจเสนอแต่งตั้งให้บุคคลดำรงตำแหน่งข้าราชการฝ่ายตุลาการ

อำนาจดังกล่าวนี้เป็นอำนาจที่กฎหมายให้แก่รัฐมนตรี ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๙ ว่า “การแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการ นอกจากตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษาให้รัฐมนตรีเสนอ ก.ต. โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ ประวัติการปฏิบัติราชการของบุคคลนั้นเทียบกับงานในตำแหน่งข้าราชการตุลาการที่จะได้รับแต่งตั้งนั้น ๆ เพื่อให้ความเห็นชอบก่อนเมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วจึงนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้ง ฯลฯ”

ตามมาตรานี้จะเห็นได้ว่า รัฐมนตรีมีอำนาจในการเสนอแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการต่อ ก.ต. เพื่อให้ ก.ต. ให้ความเห็นชอบ กฎหมายมิได้เปิดช่องให้บุคคลอื่นมีอำนาจเสนอแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการ แม้แต่ ก.ต. เองก็กระทำได้ จะกระทำได้อีกก็ต่อเมื่อได้รับการเสนอแต่งตั้งจากรัฐมนตรีก่อน และ ก.ต. ไม่เห็นชอบด้วยกับบุคคลที่รัฐมนตรีเสนอมาดังจะได้กล่าวต่อไป เมื่อรัฐมนตรีได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต. แล้ว จึงนำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อทรงแต่งตั้ง หาก ก.ต. ไม่ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการตามที่รัฐมนตรีเสนอ ตามมาตรา ๑๙ นี้ มาตรา ๔๒ บัญญัติให้ ก.ต. เสนอไปยังรัฐมนตรีพร้อมด้วยเหตุผลว่า ก.ต. เห็นสมควรแต่งตั้งบุคคลใด ถ้ารัฐมนตรีเห็นสมควรแต่งตั้งบุคคลตามที่ ก.ต. เสนอตามมาตรา นี้ รัฐมนตรีจะดำเนินการนำความกราบบังคมทูล เพื่อทรงแต่งตั้งบุคคลที่ ก.ต. เสนอนั้นก็ได้ แต่ถ้ารัฐมนตรีไม่เห็นสมควรจะแต่งตั้งบุคคลที่ ก.ต. เสนอ รัฐมนตรีจะขอให้ ก.ต. พิจารณาใหม่ก็ได้ภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ ก.ต. ไม่ให้ความเห็นชอบและเสนอบุคคลขึ้นมาใหม่ ในการพิจารณาใหม่ ของ ก.ต. ถ้า ก.ต. พิจารณาแล้วเห็นว่า ควรแต่งตั้งบุคคลที่รัฐมนตรีเสนอ หรือที่ ก.ต. เสนอ มติ

ของ ก.ต. ครั้งหลังนี้เป็นเด็ดขาด รัฐมนตรีจะต้องนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งบุคคลที่ ก.ต. มีมตินั้น

ในเรื่องการเสนอแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการนี้ มีผู้นำเอามาตรา ๔๐ มาใช้ร่วมกับมาตรา ๑๙ ว่า ก.ต. มีอำนาจเสนอแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการ หากพิจารณาด้วยทฤษฎีความเที่ยงตรงแล้วจะเห็นข้อแตกต่างระหว่างมาตรา ๑๙ และมาตรา ๔๐ ได้ชัดเจน กล่าวคือ มาตรา ๑๙ บัญญัติไว้ชัดว่าการเสนอแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการนั้น เป็นอำนาจของรัฐมนตรีโดยเฉพาะที่จะเสนอการแต่งตั้งนี้ต่อ ก.ต. ถ้ากฎหมายให้อำนาจ ก.ต. เสนอแต่งตั้งขึ้นมาก่อนได้ กฎหมายก็ควรใช้คำที่ตั้งบัญญัติไว้ในวรรคท้ายของมาตรา ๔๐ ว่า “แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิกรรมการตุลาการคนหนึ่งคนใดที่จะเสนอ” เมื่อกฎหมายมิได้บัญญัติให้อำนาจ ก.ต. ที่จะเป็นผู้เสนอแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการขึ้นมาก่อนดังเช่นที่ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีแล้ว ก.ต. จึงไม่มีอำนาจที่จะทำได้ ข้อความที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๐ ที่ว่า “ในกรณีที่ ก.ต. มีหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้เสนอเรื่องต่อ ก.ต. แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิกรรมการตุลาการคนหนึ่งคนใดที่จะเสนอ” นั้น เมื่อแยกพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ประเด็นแรก ตามมาตรา ๔๐ ที่จะต้องนำมาวินิจฉัย ก็คือประโยคที่ว่า “ในกรณีที่ ก.ต. มีหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งหมายถึงหน้าที่ของ ก.ต. ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งเมื่อพิจารณาตลอดทั้งพระราชบัญญัติแล้ว สามารถจะแยกหน้าที่ของ ก.ต. ได้เป็นสองประเภท คือ

(ก) หน้าที่ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้เป็นหน้าที่ของ ก.ต.

(ข) หน้าที่ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ว่าให้ ก.ต. กระทำต่อเมื่อรัฐมนตรีเสนอขึ้นมา

(ก) หน้าที่ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงให้เป็นหน้าที่ของ ก.ต.

๑. หน้าที่เทียบหลักสูตรของผู้ที่จบกฎหมายจากต่างประเทศ และทดสอบความรู้ของบุคคลดังกล่าวตามมาตรา ๑๗

๒. หน้าที่กำหนดถ้อยคำที่ผู้พิพากษาต้องถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ก่อนเข้ารับหน้าที่ครั้งแรกตาม มาตรา ๑๙ วรรคท้าย

๓. หน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินการสอบคัดเลือกบุคคลเพื่อบรรจุเป็นข้าราชการตุลาการตามมาตรา ๒๗, ๒๘ และ ๒๙

๔. หน้าที่ในการเข้าประชุม ก.ต. และออกข้อบังคับว่าด้วยระเบียบการประชุมและการลงมติ ตามมาตรา ๓๔

(ข) หน้าที่ซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ให้ ก.ต. กระทำต่อเมื่อรัฐมนตรีเสนอเรื่องต่อ ก.ต.

๑. หน้าที่ให้ความเห็นชอบในเรื่องต่าง ๆ ที่กฎหมายบัญญัติให้รัฐมนตรีเสนอขอความเห็นชอบต่อ ก.ต. ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑

๒. หน้าที่เสนอแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการ ในเมื่อ ก.ต. ไม่ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งบุคคลตามที่รัฐมนตรีเสนอ

๓. หน้าที่เสนอเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเป็นหน้าที่ของ ก.ต. ตามที่ปลัดกระทรวงยุติธรรมเสนอขึ้นมา หรือกรรมการตุลาการคนใดคนหนึ่งเสนอขึ้นมา

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่ากฎหมายได้แยกอำนาจและหน้าที่ของรัฐมนตรีและ ก.ต. ไว้อย่างชัดเจน

ในประเด็นที่สองที่ว่า “ให้ปลัดกระทรวงยุติธรรมเสนอเรื่องต่อ ก.ต.” คำว่า “เสนอเรื่อง” เมื่อนำมาพิจารณารวมกับวรรคแรกที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าปลัดกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่เสนอเรื่องที่อยู่ในอำนาจของ ก.ต. ดังที่กล่าวข้างต้น นอกจากเรื่องที่อยู่ในอำนาจของปลัดกระทรวงเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าปลัดกระทรวงยุติธรรมไม่มีอำนาจในการที่จะเสนอเรื่องการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการต่อ ก.ต. นอกจากจะเสนอบัญชีรายชื่อผู้ที่สมควรจะได้รับแต่งตั้งต่อรัฐมนตรีเพื่อให้รัฐมนตรีสั่งการให้รอบคอบก่อนที่รัฐมนตรีจะเสนอต่อ ก.ต. เพื่อขอความเห็นชอบ และปลัดกระทรวงยุติธรรมมีหน้าที่เสนอเรื่องอื่น ๆ ต่อ ก.ต. เพื่อให้ ก.ต. ให้ความเห็นชอบ แต่อำนาจในการเสนอเรื่องดังกล่าวนี้ มิได้เป็นอำนาจของปลัดกระทรวงยุติธรรมแต่ผู้เดียว กฎหมายบัญญัติให้ ก.ต. มีอำนาจเสนอเรื่องดังกล่าวขึ้นมาพิจารณาเองได้ โดยมาตรา ๔๐ วรรคท้ายบัญญัติไว้ว่า “แต่ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิกรรมการตุลาการคนใดคนหนึ่งที่จะเสนอ” คำว่า “แต่” เป็นคำสันธานมีความหมายตามพจนานุกรมว่า “เชื่อมความให้กลับกัน ให้ยิ่งหย่อนกว่ากันหรือให้แย้งกัน” คำว่าแต่ที่น่าประหลาดว่า “ทั้งนี้ไม่ตัดสิทธิกรรมการตุลาการคนใดคนหนึ่งที่จะเสนอ” จึงเป็นการเชื่อมความในประโยคหน้าให้กลับกันหรือให้แย้งกัน คือ แม้ปลัดกระทรวงยุติธรรมจะมีอำนาจเสนอเรื่อง กรรมการตุลาการคนใดคนหนึ่งก็มีสิทธิจะเสนอเรื่องได้เช่นเดียวกัน และคำว่า “แต่” ในที่นี้ก็ใช้เฉพาะเป็นการเชื่อมความในประโยคหน้าในมาตรา ๔๐ นี้เท่านั้น มิได้หมายความว่าให้รวมไปเชื่อมความ หรือให้แย้งกับข้อความในมาตราอื่น ๆ ด้วย การที่มีผู้นำเอา มาตรา ๑๕ และมาตรา ๔๐ มาพิจารณารวมกัน และนำความหมายแห่งวรรคท้ายของมาตรา ๔๐ ไปใช้อ้างแย้งอำนาจของรัฐมนตรีตามมาตรา ๑๕ จึงไม่ถูกต้อง

ตอนที่ ๔

อำนาจสั่งเลื่อนชั้นและขึ้นเงินเดือนข้าราชการตุลาการ

การเลื่อนชั้นและขึ้นเงินเดือนข้าราชการตุลาการ เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรี เนื่องจากรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งรวมถึงผู้พิพากษาด้วย เพราะกฎหมายบัญญัติให้ข้าราชการตุลาการเป็นข้าราชการฝ่ายตุลาการ โดยได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณ หมวดเงินเดือนในกระทรวงยุติธรรม นอกจากนี้ถ้าข้าราชการตุลาการถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรงจนถูกตั้งกรรมการสอบสวน รัฐมนตรีจะสั่งให้พักราชการได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชาของข้าราชการตุลาการ รัฐมนตรีได้รับรายงานเกี่ยวกับผู้พิพากษาในการปฏิบัติตามระเบียบวินัย และการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาในศาลต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล และอธิบดีผู้พิพากษาศาลรายงานตรงมายังกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีจะพิจารณาการเลื่อนชั้นเงินเดือนโดยคำนึงถึงความอดุสาหะและความสามารถในการปฏิบัติงาน การปฏิบัติตามระเบียบวินัยตลอดจนคุณภาพและปริมาณของผลงานที่ได้ปฏิบัติมา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งได้รับความเห็นชอบของ ก.ต. และการสั่งเลื่อนชั้นและขึ้นเงินเดือนจะต้องได้รับความเห็นชอบของ ก.ต. ก่อน

ตอนที่ ๕

อำนาจสั่งให้ข้าราชการตุลาการไปช่วยทำงานชั่วคราว

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมนอกจากจะมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาช่วยราชการตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมดังเช่นที่ได้กล่าวถึงอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในการสั่งให้ผู้พิพากษาไปนั่งเป็นศาลชั่วคราวตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๕ แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมยังมีอำนาจตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ มาตรา ๒๑ ในการสั่งให้ข้าราชการตุลาการไปช่วยทำงานชั่วคราวมีกำหนดหกเดือนในตำแหน่งข้าราชการตุลาการที่ไม่ต่ำกว่าตำแหน่งที่ผู้นั้นดำรงอยู่ และต้องแจ้งให้ ก.ต. ทราบ แต่ถ้าเกินหกเดือนต้องได้รับอนุมัติของ ก.ต. คำสั่งของรัฐมนตรีดังกล่าวนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงอำนาจสั่งให้ช่วยราชการตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ที่กฎหมายกำหนดให้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้ผู้พิพากษาไปช่วยราชการมีกำหนดไม่เกินหกเดือนนั้นก็เพื่อป้องกันมิให้รัฐมนตรีใช้อำนาจกลั่นแกล้งโยกย้ายผู้พิพากษาได้ตามใจชอบ ในกรณีที่ผู้พิพากษาคณัดคนหนึ่งบังเอิญพิพากษาคดีขัดกับผลประโยชน์ของรัฐมนตรีเข้า

ตอนที่ ๖

อำนาจโอนข้าราชการตุลาการไปทำงานในตำแหน่งข้าราชการตุลาการ หรือตำแหน่งการเมืองในกระทรวงยุติธรรม

การโอนข้าราชการตุลาการไปเป็นข้าราชการตุลาการ ข้าราชการพลเรือนหรือข้าราชการฝ่ายอื่นนั้น รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งได้ แต่ต้องให้ข้าราชการตุลาการผู้นั้นยินยอม และ ก.ต. เห็นชอบ ส่วนการให้ข้าราชการตุลาการไปทำงานในตำแหน่งตุลาการหรือตำแหน่งการเมืองในกระทรวงยุติธรรมนั้น เนื่องจากงานตุลาการในกระทรวงยุติธรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางกฎหมาย และมีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงพอที่จะเป็นผู้บังคับบัญชาพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ เช่นงานในตำแหน่งเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมงานตุลาการ หรืองานในตำแหน่งอธิบดีกรมบังคับคดี ส่วนงานในตำแหน่งการเมืองในกระทรวงยุติธรรม เช่น งานในตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรี รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้ข้าราชการตุลาการไปทำงานในตำแหน่งเช่นนี้ได้ แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต. และในขณะที่ดำรงตำแหน่งนั้นอยู่ ข้าราชการผู้ที่ได้รับคำสั่งให้ไปดำรงตำแหน่งดังกล่าวไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี

ตอนที่ ๗

อำนาจโอนข้าราชการตุลาการมาเป็นข้าราชการตุลาการ

ในเรื่องนี้แม้กฎหมายจะมีได้ระบุว่า เป็นอำนาจของรัฐมนตรี แต่ก็เป็นเรื่องทำนองเดียวกับในข้อที่กล่าวมาแล้ว จึงเห็นได้ว่ารัฐมนตรีจะต้องเป็นผู้นำเรื่องขอโอนเสนอขอรับความเห็นชอบจาก ก.ต. และจะต้องโอนมาโดยได้รับเงินเดือนไม่สูงกว่าในขณะที่โอนมา และข้าราชการตุลาการผู้นั้น ต้องเคยดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการนอกจากตำแหน่งผู้ช่วยผู้พิพากษามาแล้ว

ตอนที่ ๘

อำนาจสั่งบรรจุข้าราชการตุลาการที่พ้นจากตำแหน่งไป

ข้าราชการตุลาการผู้ใดพ้นจากตำแหน่งข้าราชการตุลาการไปโดยมิได้มีความผิดหรือมีมลทินหรือมีหมองในราชการ หรือไปรับราชการในกระทรวงทบวงกรมอื่น เมื่อจะกลับเข้ารับตำแหน่งข้าราชการตุลาการโดยได้รับเงินเดือนไม่สูงกว่าขณะพ้นจากตำแหน่งข้าราชการตุลาการ ถ้าผู้นั้นมีคุณสมบัติตามที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ พ.ศ. ๒๕๒๑ ระบุไว้ รัฐมนตรีก็มีอำนาจสั่งบรรจุได้ โดยต้องได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต. ก่อน

ตอนที่ ๕

อำนาจสั่งบรรจุข้าราชการตุลาการที่ไปรับราชการทหาร

ข้าราชการตุลาการที่ไปรับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร เมื่อผู้นั้นพ้นจากราชการทหารโดยไม่มีความเสียหาย และประสงค์จะกลับเข้ารับตำแหน่ง ข้าราชการตุลาการ โดยได้รับเงินเดือนเท่าที่ได้รับอยู่ในขณะที่ไปรับราชการทหารนั้น ต้องยื่นคำขอภายในกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันพ้นจากราชการทหาร ในกรณีเช่นนี้รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งบรรจุได้ เมื่อได้รับความเห็นชอบจาก ก.ต.

ตอนที่ ๑๐

อำนาจสั่งอนุญาตให้ข้าราชการตุลาการลาออกหรือยับยั้งการลาออก

ในกรณีที่ข้าราชการตุลาการ ประสงค์จะลาออกจากราชการให้ยื่นหนังสือขอลาออก เมื่อรัฐมนตรีพิจารณาสั่งอนุญาตแล้วให้ถือว่าพ้นตำแหน่ง แต่ถ้าวรณมนตรีเห็นว่าจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่ทางราชการ จะยับยั้งการอนุญาตให้ลาออกไว้เป็นเวลาไม่เกินสามเดือนนับแต่วันขอลาออกก็ได้

ส่วนในกรณีขอลาออกเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือเพื่อสมัครรับเลือกตั้งการลาออกมีผลตั้งแต่วันที่ผู้นั้นขอลาออก ในกรณีนี้รัฐมนตรีจะยับยั้งการลาออกไว้ไม่ได้

ตอนที่ ๑๑

อำนาจสั่งให้ข้าราชการตุลาการผู้ขาดคุณสมบัติออกจากราชการ

ถ้าหากข้าราชการตุลาการผู้ขาดคุณสมบัติในการสมัครเข้ารับราชการเป็นข้าราชการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการที่ใช้อยู่ในเวลาสมัคร ตั้งแต่วันสมัครเข้ารับราชการ หรือตั้งแต่ก่อนได้รับการบรรจุ รัฐมนตรีด้วยความเห็นชอบของ ก.ต. มีอำนาจสั่งให้ผู้นั้นออกจากราชการได้ แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงการใดที่ผู้นั้นได้ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่และการรับเงินเดือนหรือผลประโยชน์อื่นใดที่ได้รับจากทางราชการก่อนมีคำสั่งให้ออกนั้น และถ้าการเข้ารับราชการเป็นไปโดยสุจริตแล้ว ถือว่าเป็นการสั่งให้ออกเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ เหตุทดแทนตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ

ตอนที่ ๑๒

อำนาจสั่งให้ข้าราชการตุลาการออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ

รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งได้ตามมาตรา ๓๓ เมื่อเห็นสมควรให้ข้าราชการตุลาการผู้ใดออกจากราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทน เหตุทุพพลภาพ หรือเหตุรับราชการมานาน ตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการ แต่ต้องด้วยความเห็นชอบของ ก.ต. แต่การที่จะให้ออกจากราชการ เพื่อรับบำเหน็จบำนาญเหตุทดแทนจะกระทำได้อาศัยเป็นไปในกรณีต่อไปนี้ คือ

(๑) เมื่อข้าราชการตุลาการนั้นถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง แต่ดำเนินการสอบสวนแล้วไม่ได้ความเป็นสัจจะว่ากระทำผิดที่จะต้องถูกสั่งลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออก แต่มีมลทินหรือมีหมอง จะให้รับราชการต่อไปจะเป็นการเสียหายแก่ราชการ

(๒) เมื่อข้าราชการตุลาการนั้นบกพร่องต่อหน้าที่ หรือหย่อนความสามารถในอันที่จะปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือประพฤติดันไม่สมควรที่จะคงให้เป็นข้าราชการต่อไป

(๓) เมื่อข้าราชการตุลาการนั้นเจ็บป่วยไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ราชการได้โดยสม่ำเสมอ แต่ไม่ถึงเหตุทุพพลภาพ หรือ

(๔) เมื่อปรากฏว่าข้าราชการตุลาการนั้นขาดสัญชาติไทย หรือขาดคุณสมบัติตาม มาตรา ๒๗ (๑๑) คือ เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ หรือเป็นโรคที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง หรือไปเป็นข้าราชการการเมืองหรือสมาชิกวุฒิสภา เว้นแต่ไปทำงานในตำแหน่งธุรการหรือตำแหน่งการเมืองในกระทรวงยุติธรรม

ตอนที่ ๑๓

อำนาจสั่งให้มีการเลือกกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ หรือสั่งให้เลือกซ่อมเมื่อตำแหน่งว่างลง

การสั่งให้เลือกกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิเป็นอำนาจของรัฐมนตรี และถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดวาระ รัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการเลือกซ่อม เว้นแต่วาระการอยู่ในตำแหน่งของกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิจะเหลือไม่ถึงเก้าสิบวัน รัฐมนตรีจะไม่สั่งให้ดำเนินการเลือกซ่อมได้

ตอนที่ ๑๔ และ ๑๕ ได้นำมากล่าวไว้แล้วในตอน ๓ จึงไม่ขอกล่าวซ้ำอีก

นอกจากอำนาจที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว รัฐมนตรียังมีอำนาจในทางบังคับบัญชาข้าราชการตุลาการ คืออำนาจดูแลให้ข้าราชการตุลาการปฏิบัติตามวินัย และอำนาจในการสั่งลงโทษซึ่งกฎหมายบัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรี^(๑)

ที่จำเป็นต้องกล่าวถึงอำนาจและหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมก็เนื่องจากการที่มีการเข้าใจผิดคิดว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจแต่เพียงการบังคับบัญชาข้าราชการในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมให้ปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ และมีหน้าที่เพียงจัดตั้งศาลยุติธรรมขึ้นเท่านั้น ไม่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับผู้พิพากษาไม่ว่าด้วยประการใด ๆ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมปฏิบัติหน้าที่ในทางบริหารงานบุคคลซึ่งเป็นหน้าที่ทางธุรการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการฯ จึงเข้าใจไปว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเข้าไปแทรกแซงงานของฝ่ายตุลาการ และในที่สุดฝ่ายตุลาการกลับเข้าไปแทรกแซงงานธุรการของรัฐมนตรีซึ่งเป็นฝ่ายบริหารเสียเองโดยไม่คำนึงถึงว่ามีตัวบทกฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีไว้อย่างใด และตุลาการมีหน้าที่ตามกฎหมายอย่างใด ผู้เขียนตั้งใจจะให้นักศึกษาซึ่งต่อไปภายหน้าอาจเข้าไปดำรงตำแหน่งข้าราชการตุลาการได้ศึกษาและทราบถึงอำนาจหน้าที่ของตนตามกฎหมาย เพื่อจะได้ประพฤติและปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามจรรยาบรรณของข้าราชการตุลาการเพื่อเป็นที่พึงของประชาชนโดยปราศจากความระแวงสงสัยในการให้ความยุติธรรมสืบไป

บทที่ ๒ ประธานศาลฎีกา

ประธานศาลฎีกา คือหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลฎีกา มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับราชการศาลฎีกาโดยเฉพาะ ไม่ว่าจะเป็นงานด้านธุรการของศาลฎีกา หรืองานด้านพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไปเมื่อกล่าวถึงอำนาจและหน้าที่ของประธานศาลฎีกา ประธานศาลฎีกานอกจากจะเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลฎีกาโดยตรงแล้ว ประธานศาลฎีกายังเป็นประมุขของตุลาการทั้งหลาย ในการแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็น ๓ คือ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ ประมุขของฝ่ายบริหารคือ นายกรัฐมนตรี

(๑) โปรดดูคำบรรยายนี้ หน้า ๑๕๘

ประมุขของฝ่ายนิติบัญญัติ คือ ประธานรัฐสภา และประมุขของฝ่ายตุลาการ คือ ประธานศาลฎีกา จะเห็นได้ว่า ประธานศาลฎีกามีฐานะเทียบเท่ากับนายกรัฐมนตรีและประธานรัฐสภา ประธานศาลฎีกานอกจากจะเป็นประมุขของฝ่ายตุลาการแล้วยังเป็นประธานคณะกรรมการตุลาการอีกด้วย พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑ วรรคสาม ได้บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ของประธานศาลฎีกา ไว้ว่า “ให้ประธานศาลฎีกามีหน้าที่วางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของศาลทั้งหลาย เพื่อให้กิจการของศาลดำเนินไปโดยเรียบร้อยและเป็นระเบียบเดียวกัน ทั้งนี้โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม อนึ่ง เพื่อระมัดระวังการที่จะใช้ระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประกาศอื่นให้เป็นไปโดยถูกต้อง ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจแนะนำหรือตักเตือนผู้พิพากษาศาลทั้งหลายในการปฏิบัติตามระเบียบวิธีการนั้น ๆ และในการอื่น ๆ” อำนาจของประธานศาลฎีกา ตามมาตรา ๑ วรรคสามนี้เป็นอำนาจทั่ว ๆ ไปในฐานะที่เป็นประมุขของตุลาการ มีอำนาจเหนือตุลาการทั่วราชอาณาจักร ประธานศาลฎีกาจึงมีอำนาจวางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ และมีอำนาจแนะนำตักเตือนผู้พิพากษาทั้งหลายให้ปฏิบัติตามระเบียบและคำแนะนำในการอื่น ๆ นอกจากระเบียบที่ได้วางไว้ใหม่อีกด้วย อำนาจของประธานศาลฎีกานอกจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑ วรรคสามแล้ว ยังมีบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐ อีกด้วย ตามที่ได้กล่าวมาแล้วพอจะแยกอำนาจและหน้าที่ของประธานศาลฎีกาได้ดังนี้คือ

๑. อำนาจวางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ
๒. อำนาจแนะนำตักเตือนผู้พิพากษา
๓. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐

ตอนที่ ๑

อำนาจวางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ

อำนาจของประธานศาลฎีกาตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑ วรรคสาม ประการแรก คือ อำนาจวางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ ราชการฝ่ายตุลาการ คือราชการเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้นอาจแยกออกได้เป็นสองส่วน คือ การพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาส่วนหนึ่ง และงานธุรการเกี่ยวกับคดีที่ศาลดำเนินการพิจารณาพิพากษาอีกส่วนหนึ่ง การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นงานในหน้าที่ของผู้พิพากษาโดยเฉพาะ และผู้พิพากษาแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี แม้ประธานศาลฎีกาก็ไม่มีอำนาจเข้าไปบังคับบัญชาหรือแนะนำให้ผู้พิพากษาวินิจฉัยคดีตามความเห็นของประธานศาลฎีกาได้ ส่วนงานธุรการเกี่ยวกับคดีที่ศาลดำเนินการพิจารณาพิพากษานั้นไม่เกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา เช่นการเรียกค่าธรรมเนียม การคืน

ค่าธรรมเนียม การบังคับคดี ดังนั้นเป็นราชการฝ่ายตุลาการ ซึ่งประธานศาลฎีกาอาจเข้าไปเกี่ยวข้องได้ เมื่อประธานศาลฎีกาเห็นว่าควรจะวางระเบียบเกี่ยวกับงานธุรการเหล่านี้ให้เป็นระเบียบเดียวกัน เพราะงานบางอย่างกฎหมายบัญญัติไว้ไม่ชัดเจนจนทำให้ศาลแต่ละศาลปฏิบัติแตกต่างกัน ประธานศาลฎีกาก็อาจมีคำสั่งวางระเบียบให้ศาลปฏิบัติตามอย่างเดียวกัน แต่คำสั่งวางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการของประธานศาลฎีกานี้จะต้องได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมด้วย ตั้งแต่ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรมเป็นต้นมา ประธานศาลฎีกาได้วางระเบียบราชการฝ่ายตุลาการไว้ ๘ ฉบับ ดังนี้

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ(ฉบับที่ ๑) ว่าด้วยการนั่งพิจารณาคดี มีใจความดังนี้

๑) ในการพิจารณาคดี ซึ่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นคนเดียวมีอำนาจพิจารณานั้น หากในศาลมีผู้พิพากษาอื่นว่างอยู่ ให้ผู้พิพากษาที่ว่างอยู่นั่งพิจารณาคดีด้วย ทั้งนี้แม้กฎหมายให้อำนาจผู้พิพากษาคณะเดียวพิจารณาได้ แต่การที่จะมีผู้พิพากษาเพิ่มเป็นสองคนนั่งพิจารณาก็เป็นสิ่งที่ปฏิบัติเพื่อให้คดีนั้นได้รับการพิจารณาที่ถ้วนถี่ยิ่งขึ้น

๒) ในการพิจารณาคดี ซึ่งตามกฎหมายต้องมีผู้พิพากษาอย่างน้อยสองคนเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ให้ถือเป็นข้อสำคัญว่า ต้องมีผู้พิพากษา(หรือสำรองผู้พิพากษา) อย่างน้อยสองคนนั่งพิจารณาคดีนั้น

ระเบียบนี้วางไว้เมื่อ วันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๔๘๒

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ(ฉบับที่ ๒) ว่าด้วยการขออนุญาตสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาคดีที่ผู้แทนราษฎรถูกฟ้องทางอาญา มีใจความดังนี้

การรายงานเพื่อขออนุญาตสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการพิจารณาคดีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถูกฟ้องในทางอาญาในระหว่างสมัยประชุม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น

๑) สำหรับคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ อันมีการไต่สวนมูลฟ้อง ให้ศาลรายงานไปยังกระทรวงยุติธรรม เพื่อขออนุญาตสภาผู้แทนราษฎร เมื่อได้สวนมูลฟ้องแล้ว ก่อนประทับฟ้อง

๒) สำหรับคดีที่อัยการเป็นโจทก์ จะมีการไต่สวนมูลฟ้องหรือไม่ก็ดี ให้ศาลรายงานไปยังกระทรวงยุติธรรม เพื่อขออนุญาตสภาผู้แทนราษฎรในเมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้อง

ระเบียบฉบับนี้วางไว้เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๘๓

เกี่ยวกับสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถูกฟ้องคดีอาญา ต่อมากระทรวงยุติธรรมได้มีหนังสือเวียนที่ น.ว.๒๔/๒๕๑๒ ลงวันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๑๒ วางข้อปฏิบัติดังนี้

๑) เมื่อสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนถูกฟ้องคดีอาญา ให้ศาลรายงานไปยังกระทรวงยุติธรรม เมื่อประทับฟ้องไว้พิจารณาแล้ว

๒) ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนในคดีอาญา ไม่ว่าจะได้ฟ้อง นอกหรือในสมัยประชุม หากศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัยประชุม ให้รายงานไปยัง กระทรวงยุติธรรมเพื่อขออนุญาตพิจารณาคดีจากสภาที่ผู้ยื่นเป็นสมาชิก ตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มาตรา ๑๑๕ ถ้าสภาที่ผู้ยื่นเป็นสมาชิกไม่อนุญาต เมื่อศาล เริ่มดำเนินการพิจารณาคดีต่อไปหลังสมัยประชุมแล้ว ให้รายงานไปยังกระทรวงยุติธรรมด้วย

๓) ในกรณีที่สภาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกสภาผู้แทนเป็นสมาชิกร้องขอให้สั่งปล่อย ตัวสมาชิกผู้ถูกฟ้องตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มาตรา ๑๑๖ ถ้าเป็นการร้องขอผ่านกระทรวงยุติธรรม เมื่อศาลได้ปล่อยตัวและงดการพิจารณาไว้ ให้ศาล รายงานไปยังกระทรวงยุติธรรมโดยด่วน ถ้าเป็นการร้องขอตรงมายังศาล เมื่อศาลได้ปล่อยตัวและ งดการพิจารณาคดีแล้ว ให้ศาลคัดสำเนาคำร้องขอให้ปล่อยตัวส่งไปพร้อมกับรายงานดังกล่าวด้วย

ถ้าต่อมาได้มีการชั่งหรือพิจารณาคดีต่อไป ให้ศาลรายงานไปยังกระทรวงยุติธรรมเช่นกัน

๔) ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ ให้ศาลรายงานไปยังกระทรวงยุติธรรมเมื่อมีคำพิพากษาและเมื่อ คดีถึงที่สุดหรือเมื่อมีการถอนฟ้อง ยอมความ หรือคดีเสร็จไปโดยประการอื่น

ในการรายงานเมื่อศาลมีคำพิพากษาลงโทษนั้น ถ้ามีการลงโทษจำคุกหรือกักขังแทน ค่าปรับ ให้ปรากฏวันที่ได้ออกหมายแจ้งโทษเด็ดขาด และให้คัดสำเนาคำพิพากษาส่งไปด้วย ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ(ฉบับที่ ๓) ว่าด้วยคำขอที่ต้องทำเป็นคำร้อง

คำขอที่ต้องทำเป็นคำร้องมีความหมายอย่างไร

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการยื่นคำร้องคำขอ ต่าง ๆ ต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ยื่นขอประสงค์ การร้องขอต่อศาล บางกรณี เมื่อยื่นหนังสือแสดงความประสงค์ของผู้ยื่นแล้ว ศาลอาจสั่งได้ทันทีโดยไม่ต้องพิจารณา จากหลักฐานอื่นอีก บางกรณี เมื่อยื่นหนังสือแสดงความประสงค์ของผู้ยื่นแล้ว ศาลจำเป็นต้อง ไต่สวนพยานหลักฐานเสียก่อนจึงจะสั่งได้ กฎหมายจึงกำหนดวิธีการทำหนังสือแสดงความ ประสงค์ของผู้ยื่นไว้ว่า อย่างไรให้ทำเป็นคำขอต่อศาล อย่างไรให้ทำเป็นคำร้อง และได้กำหนด ค่าธรรมเนียมการยื่นคำขอและคำร้องไว้ต่างกัน ในปัจจุบัน ค่าธรรมเนียมคำขอในศาลชั้นต้น ๑๐ บาท ในศาลสูง ๒๐ บาท ค่าธรรมเนียมคำร้องในศาลชั้นต้น ๒๐ บาท ในศาลสูง ๔๐ บาท มีบางกรณีกฎหมายบัญญัติไว้ไม่ชัดเจนว่าผู้ยื่นหนังสือแสดงความประสงค์ของตนต่อศาลจะต้อง ทำเป็นคำขอหรือคำร้อง ทำให้ศาลซึ่งรับหนังสือนั้นแต่ละศาลใช้ดุลพินิจในการเรียกเก็บค่า ธรรมเนียมศาลแตกต่างกันในเรื่องอย่างเดียวกัน บางศาลเก็บค่าธรรมเนียมเป็นคำขอ บางศาลเก็บ ค่าธรรมเนียมเป็นคำร้อง ประธานศาลฎีกาเห็นสมควรจะวางระเบียบการเก็บค่าธรรมเนียมให้เป็น อย่างเป็นเอกฉันท์ จึงกำหนดไว้ให้ชัดเจนว่า คำขอตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความแห่งดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นคำขอที่ต้องทำเป็นคำร้อง และเมื่อต้องทำเป็นคำร้อง ผู้ยื่นก็ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมอย่างเป็นคำร้อง ระเบียบฉบับที่ ๓ ที่ประธานศาลฎีกาวางไว้มีดังนี้

๑) คำขอดังต่อไปนี้ให้ทำเป็นคำร้อง เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นอย่างอื่น

(ก) คำขอให้ศาลหมายเรียกบุคคลเข้ามาเป็นคู่ความแทนคู่ความผู้มรณะ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๔๒

(ข) คำขอของโจทก์ เพื่อให้ศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๘

(ค) คำขอเพื่อเสนอข้อพิพาทให้อนุญาตตุลาการชี้ขาด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๑๐

(ง) คำขอต่อศาลเพื่อจัดให้มีวิธีการคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๔

(จ) คำขอต่อศาลให้ถอนการยึดหรืออายัด คำสั่งห้าม หรือคำสั่งอื่นใด หรือคำขอเพื่อให้ศาลปล่อยตัวผู้ถูกจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๖๑

(ฉ) คำขอเพื่อให้ศาลแก้ไข หรือยกเลิกวิธีการชั่วคราว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๖๒

(ช) คำขอเพื่อให้ศาลมีคำสั่งกำหนดวิธีการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๖๔

(ซ) คำขอต่อศาลเพื่อมีคำสั่งให้ยกเลิกหรือแก้ไขหมายบังคับคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๖ วรรค ๑

๒) ว่าด้วยการคืนค่าธรรมเนียม ระเบียบนี้ถูกยกเลิก ไปบัญญัติไว้ในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ ฉบับที่ ๕

ระเบียบฉบับนี้วางไว้เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๔๕

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ(ฉบับที่ ๕) ว่าด้วยการดำเนินการตามคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา มีใจความดังนี้

เมื่อศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีเรื่องใด ศาลชั้นต้นมีหน้าที่ต้องดำเนินการต่อไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจจะวินิจฉัยว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นผิดหรือถูก

(๑) ถ้าศาลชั้นต้นเห็นว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่สูงกว่าผิดพลาด ให้ติดต่อปรับความเข้าใจกับศาลที่สูงกว่านั้นเป็นการภายในเสียก่อนที่จะดำเนินการต่อไปตามคำพิพากษา

หรือคำสั่งนั้น

(๒) ในการบังคับคดี เมื่อศาลชั้นต้นได้แต่งตั้งศาลอื่นดำเนินการบังคับคดีแทน หากศาลสูงมีคำสั่งเปลี่ยนแปลงการบังคับคดีอย่างไร ศาลสูงชอบที่จะสั่งให้ศาลชั้นต้นนั้นดำเนินการต่อไป ศาลสูงไม่ชอบที่จะสั่งตรงไปยังศาลอื่นซึ่งเป็นผู้ดำเนินการบังคับคดีแทน เพราะอาจก่อให้เกิดความยุ่งยากได้

ระเบียบฉบับนี้วางไว้เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๕๑

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ(ฉบับที่ ๕) ว่าด้วยการคืนค่าธรรมเนียม

ระเบียบฉบับนี้ถูกยกเลิก และนำไปบัญญัติใหม่ในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการฉบับที่ ๗

ระเบียบฉบับนี้วางไว้เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๕

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ(ฉบับที่ ๖) ว่าด้วยการบังคับคดีนอกเขตศาล มีใจความดังนี้

๑) เมื่อศาลซึ่งพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีในชั้นต้นออกหมายบังคับคดีตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีของศาลชั้นต้นให้ดำเนินการบังคับคดีแล้ว หากปรากฏว่าทรัพย์สินที่จะถูกบังคับคดีอยู่นอกเขตศาลนั้น ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีรายงานเสนอศาลนั้นว่าจะทำการบังคับคดีเอากับทรัพย์สินนั้น ๆ ไม่ได้ เพราะอยู่นอกเขตศาล

๒) เมื่อศาลได้รับรายงานดังกล่าว และศาลนั้นจะแต่งตั้งศาลชั้นต้นที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตศาลให้ดำเนินการบังคับคดีแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๖ ประกอบกับมาตรา ๓๐๒ วรรคท้าย ให้กระทำโดยมีหนังสือขอร้องไปยังศาลท้องที่ ขอให้ดำเนินการบังคับคดีแทน พร้อมกับส่งสำเนาหมายบังคับคดีไปเพื่อให้ทราบด้วย

๓) ศาลชั้นต้นที่ได้รับแต่งตั้งให้บังคับคดีแทนย่อมมีอำนาจดำเนินการบังคับคดีได้ ในการนี้ให้ศาลชั้นต้นนั้นสั่งเจ้าพนักงานบังคับคดีของศาลตนให้ดำเนินการบังคับคดีตามหมายบังคับคดีซึ่งศาลเจ้าของคดีได้ส่งสำเนา มา ทั้งนี้ โดยบันทึกคำสั่งลงในสำเนาหมายบังคับคดีนั้น

ระเบียบฉบับนี้วางไว้เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๐๒

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ(ฉบับที่ ๗) ว่าด้วยการคืนค่าธรรมเนียม มีใจความดังนี้
เว้นแต่ศาลจะเห็นสมควรสั่งเป็นอย่างอื่น การคืนค่าธรรมเนียมศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๑ วรรค ๒ สำหรับศาลชั้นต้นให้เป็นไปดังนี้

เมื่อได้มีการถอนคำฟ้อง หรือเมื่อคดีได้เสร็จเด็ดขาดลงโดยสัญญาหรือการประนีประนอมยอมความ ให้คืนค่าขึ้นศาลตามกรณีดังต่อไปนี้

ก. ก่อนสืบพยาน ให้คืนค่าขึ้นศาลไม่เกิน ๓ ใน ๔ ส่วน แต่มิให้เหลือน้อยกว่า ๒๐๐ บาท

ข. เมื่อมีการสืบพยานไปบ้างแล้ว ให้คืนค่าขึ้นศาลไม่เกินครึ่งหนึ่ง แต่มิให้เหลือน้อยกว่า ๒๐๐ บาท

ทั้งสองกรณีนี้ให้ศาลพิเคราะห์ถึงการพิจารณาที่ได้กระทำไปแล้วประกอบด้วย
ระเบียบฉบับนี้วางไว้เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๒๑

ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ (ฉบับที่ ๘) ว่าด้วยการใช้บุคคลเป็นประกันหรือหลักประกัน
ในการปล่อยชั่วคราว

ประธานศาลฎีกาได้ลงนามในระเบียบราชการฝ่ายตุลาการ ฉบับที่ ๘ เรื่อง การใช้บุคคล
เป็นประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ลงวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๓๖ ทั้งนี้ เพราะตาม
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีบทบัญญัติกำหนดให้การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา
หรือจำเลยโดยมีประกัน แต่ไม่ต้องมีหลักประกันก็ได้ หรือกรณีที่มีหลักประกัน กฎหมายก็ยัง
กำหนดให้ใช้บุคคลเป็นหลักประกันได้ด้วย เพื่อให้การใช้บุคคลเป็นประกันหรือหลักประกันตาม
กฎหมายดังกล่าวบรรลุผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจัง อันจะเป็นการขยายโอกาสให้ผู้ที่ไม่มีหลักทรัพย์
สามารถได้รับการปล่อยชั่วคราวได้ตามหลักการที่ว่าผู้ต้องหาและจำเลยพึงได้รับการปล่อย
ชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่จะต้องควบคุมหรือขังไว้ และเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน
โดยทั่วไปในการที่จะไม่ต้องใช้หลักทรัพย์ประกันผู้ต้องหาหรือจำเลย ประธานศาลฎีกาจึงได้วาง
ระเบียบดังกล่าว โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งพระราชธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑
วรรคสาม และโดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

สาระสำคัญของระเบียบนี้คือ ให้ข้าราชการพลเรือน ระดับ ๓-๔ หรือข้าราชการอื่น
ที่เทียบเท่าทำสัญญาประกันหรือใช้ตนเองเป็นหลักประกันได้ในวงเงินไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท
ระดับ ๖-๘ ได้ไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ระดับ ๙-๑๐ ได้ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท ระดับ ๑๑ ได้
ไม่เกิน ๘๐๐,๐๐๐ บาท พนักงานรัฐวิสาหกิจให้เทียบระดับตามข้าราชการพลเรือน สมาชิก
รัฐสภาหรือข้าราชการการเมืองได้ไม่เกิน ๘๐๐,๐๐๐ บาท ส่วนบุคคลอื่นแล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร
เป็นกรณี ๆ ไป กรณีใช้บุคคลเป็นประกัน รายเดี่ยวยังไม่เพียงพอ อาจจะประกันร่วมกับบุคคลอื่น
หรือใช้หลักทรัพย์เพิ่มเติมก็ได้ การขอประกันตามระเบียบนี้ ผู้ขอประกันจะต้องเสนอหนังสือรับรอง
จากต้นสังกัดแสดงฐานะระดับ อัตราเงินเดือน และหากมีภาระผูกพันในการทำสัญญาประกัน
หรือใช้ตนเองเป็นหลักประกันรายอื่นอยู่ก็ให้แสดงภาระผูกพันนั้นด้วย

ตอนที่ ๒

อำนาจแนะนำตักเตือนผู้พิพากษา

เนื่องจากประธานศาลฎีกาเป็นประมุขของตุลาการ จึงมีอำนาจในฐานะเป็นประมุขที่จะแนะนำตักเตือนผู้พิพากษาทั้งหลาย อำนาจที่จะแนะนำตักเตือนผู้พิพากษาแยกออกได้เป็น ๒ กรณีคือ

- ๑) อำนาจแนะนำหรือตักเตือนผู้พิพากษาศาลทั้งหลายในการปฏิบัติตามระเบียบวิธีการต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมาย หรือโดยประการอื่น ให้เป็นไปโดยถูกต้อง
- ๒) อำนาจแนะนำหรือตักเตือนผู้พิพากษาศาลทั้งหลายในการอื่น ๆ

อำนาจในกรณีที่ ๒ นี้เป็นอำนาจที่กฎหมายให้ไว้แก่ประธานศาลฎีกาอย่างกว้าง ๆ เป็นการเมื่อไรเมื่อมีกรณีจำเป็นที่ประธานศาลฎีกาจะต้องให้คำแนะนำหรือตักเตือนแก่ผู้พิพากษา

เกี่ยวกับคำแนะนำผู้พิพากษาของประธานศาลฎีกาตามข้อ ๑ นี้ ประธานศาลฎีกาได้ให้คำแนะนำ (เท่าที่ผู้เขียนค้นหาได้) มีอยู่ ๒ ฉบับด้วยกัน คำแนะนำฉบับแรก คือ คำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๒๓ ว่า”

เพื่อให้การปล่อยชั่วคราวตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๖ ถึงมาตรา ๑๑๙ เป็นไปโดยเรียบร้อยและเป็นระเบียบเดียวกัน อาศัยบทบัญญัติแห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา ๑ ตามที่ได้แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๕๕๒ มาตรา ๓ ประธานศาลฎีกาจึงออกคำแนะนำสำหรับให้ผู้พิพากษาทั้งหลายใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาและมีคำสั่งเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวไว้ ดังต่อไปนี้

๑. ควรถือเป็นหลักว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่จะต้องควบคุม หรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไว้

๒. ควรอำนวยความสะดวกในการร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องให้มากที่สุด เมื่อได้รับคำร้องแล้วควรรีบพิจารณาและมีคำสั่งโดยเร็ว

๓. ควรพิจารณาสั่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ให้คำสั่งเป็นไปในแนวเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงคำสั่งใหม่ควรกระทำเมื่อมีเหตุผลใหม่ที่เป็นพิเศษจริงๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อครหาได้

๔. คำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวควรแสดงเหตุผลตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยชัดแจ้ง

๕. การพิจารณาคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นพิจารณา หากปรากฏว่า จำเลยเคยได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นสอบสวนและมีได้ปฏิบัติผิดเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราว

ก็ควรนำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย

๖. หากผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นเด็กหรือเยาวชน หรือเป็นผู้ที่เชื่อถือว่าจะไม่หลบหนี และจะมาศาลตามกำหนด เช่น มีตำแหน่งหน้าที่ อาชีพการงาน ฐานะ หรือชื่อเสียงเป็นที่เชื่อถือ ก็ควรนำข้อเท็จจริงดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวด้วย

๗. ในการปล่อยชั่วคราวควรเรียกหลักประกันแต่พอควรแก่กรณี โดยคำนึงถึงตำแหน่งหน้าที่ อาชีพการงาน ฐานะ หรือชื่อเสียงของผู้ต้องหาจำเลยหรือผู้เป็นหลักประกัน ตลอดจนความหนักเบาแห่งข้อหา ความร้ายแรงแห่งการกระทำ และผลแห่งการกระทำที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้อง

๘. คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๑๐ วรรคหนึ่งบัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้ โดยมีประกันแต่ไม่ต้องมีหลักประกันอยู่แล้ว ควรที่จะพิจารณาใช้ดุลพินิจตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ด้วย

๙. คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่ถึงหนึ่งปี ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๑๐ วรรคสอง บัญญัติให้ศาลมีอำนาจใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้โดยไม่ต้องมีประกันอยู่แล้ว ควรที่จะพิจารณาใช้ดุลพินิจตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ให้มาก เพราะคดีดังกล่าวนั้นเมื่อจำเลยมีทนาย จำเลยอาจขออนุญาตศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณา และการสืบพยานได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๗๒ ทวิ

๑๐. การรับหลักทรัพย์เป็นหลักประกัน ไม่ควรจำกัดเฉพาะแต่ที่ดิน หลักทรัพย์มีค่าอย่างอื่น เช่น อาคารสิ่งปลูกสร้าง พันธบัตร สลากออมสิน ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้จ่ายและผู้จ่ายได้รับรองตลอดไปแล้ว ตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้ออกตัว เช็คที่ธนาคารเป็นผู้สั่งจ่ายหรือรับรอง หนังสือรับรองของธนาคารที่รับรองว่าจะชำระเบี้ยปรับแทนในกรณีผิดสัญญาประกัน เป็นต้น ก็ควรพิจารณาอนุญาตให้ใช้เป็นหลักประกันได้ด้วย

๑๑. หลักประกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๑๔ ให้มีบุคคลเป็นหลักประกันโดยแสดงหลักทรัพย์ได้ด้วย ฉะนั้น จึงควรพิจารณาหลักประกันประเภทนี้ในเมื่อบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีหลักฐาน ตำแหน่งหน้าที่ อาชีพการงาน ฐานะ หรือชื่อเสียง เป็นที่เชื่อถือได้

๑๒. กรณีที่ศาลชั้นต้นต้องส่งคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวไปให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาสั่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๖ (๔) หรือ (๕) ควรจะได้กำชับและควบคุมดูแลให้เจ้าหน้าที่รับส่งคำร้องขึ้นไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกาโดยเร็ว

คำแนะนำฉบับนี้ให้ไว้เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๒๓

ประธานศาลฎีกาได้ให้คำแนะนำฉบับที่สอง เรื่อง การดำเนินกระบวนการในคดีอาญาที่เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน พ.ศ. ๒๕๓๘ ว่า

“ด้วยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. ๒๕๓๔ มาตรา ๘ วรรคสอง บัญญัติว่า ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดที่ได้จัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้จัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวขึ้นในศาลจังหวัดทุกศาล แต่กระทรวงยุติธรรมไม่อาจดำเนินการจัดตั้งแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวได้อย่างรวดเร็วครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้เพราะอุปสรรคในด้านงบประมาณและบุคลากร ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาการไม่ได้รับความเป็นธรรมโดยเท่าเทียมกันทุกพื้นที่ อาศัยบทบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑ ตามที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระธรรมนูญศาลยุติธรรม พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๓ ประธานศาลฎีกาจึงออกคำแนะนำสำหรับผู้พิพากษาทั้งหลายใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนดังต่อไปนี้

๑. การใช้ดุลพินิจอนุญาตให้ฝากขังเด็กหรือเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิด ควรพิจารณาโดยเคร่งครัด

๒. การปล่อยเด็กหรือเยาวชนชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ควรพิจารณาให้ปล่อยชั่วคราวโดยใช้บุคคลหรือมีบุคคลเป็นหลักประกัน รวมทั้งในกรณีที่อาจปล่อยชั่วคราวได้โดยไม่ต้องมีประกัน ขอให้นำประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๔, ๗๕, ๗๖ มาเป็นข้อประกอบการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวนอกเหนือไปจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๘ และควรมอบเด็กหรือเยาวชนให้บิดามารดา ผู้ปกครอง หรือบุคคลที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วยเป็นผู้ดูแล ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสวัสดิภาพของเด็กหรือเยาวชน และเพื่อแยกเด็กหรือเยาวชนนั้นจากการถูกควบคุมหรือคุมขังร่วมกับผู้ใหญ่

๓. การสืบเสาะและพินิจเรื่องอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ และสิ่งแวดล้อมของเด็กหรือเยาวชน ตลอดจนสภาพความผิดและเหตุอื่นอันควรปราณี นับเป็นกระบวนการอันสำคัญในคดีอาญาที่เด็กหรือเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด ศาลควรสั่งให้พนักงานคุมประพฤติดำเนินการสืบเสาะและพินิจเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นตามพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๒๒ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้การใช้ดุลพินิจในกระบวนการที่เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชนละเอียดรอบคอบ และเหมาะสมยิ่งขึ้น

๔. การใช้ดุลพินิจในการส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปรับการฝึกและอบรมตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๗๔ (๕) นั้น แม้กฎหมายจะกำหนดให้ส่งตัวเด็กหรือเยาวชนไปยัง

สถานฝึกและอบรมได้จนมีอายุครบสิบแปดปีก็ตาม แต่ระยะเวลาในการฝึกและอบรมตาม
กระบวนการของสถานฝึกและอบรมในปัจจุบันไม่เกิน ๓ ปี ดังนั้นการพิพากษาให้ส่งตัวเด็กหรือ
เยาวชนเข้ารับการฝึกและอบรมจึงควรพิจารณาถึงความหนักเบาแห่งข้อหา และให้สอดคล้อง
กับกระบวนการของสถานฝึกและอบรมดังกล่าวข้างต้น

นอกจากนี้ หากมีวิธีการใดที่จะช่วยให้กระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่เกี่ยวกับเด็กหรือ
เยาวชนในศาลได้ดำเนินไปด้วยความเหมาะสมแก่เด็กหรือเยาวชนยิ่งขึ้น ก็ขอให้ดำเนินการ
ตามวิธีการนั้นไปพลางก่อน เพื่อช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าก่อนที่จะมีการจัดตั้งแผนกคดีเยาวชน
และครอบครัวในศาลจังหวัดครบถ้วนทุกศาล”

คำแนะนำฉบับนี้ให้ไว้เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ๒๕๓๘

ตอนที่ ๓

อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ

ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๑๐

อำนาจดังต่อไปนี้เป็นอำนาจของประธานศาลฎีกาในฐานะหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาลฎีกา
ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในเมื่อกกล่าวถึงอำนาจของหัวหน้าผู้รับผิดชอบของศาล